

Załącznik
do Uchwały Rady Gminy Sońsk
Nr XXIV/114/2008
z dnia 18 września 2008 r.

**STRATEGIA ROZWOJU
GMINY SOŃSK
do roku 2020**

Sońsk, wrzesień 2008

Spis treści

Wprowadzenie.....	4
1. Uwarunkowania prawne oraz główne zasady prowadzenia polityki rozwoju Gminy Sońsk.....	7
2. Diagnoza stanu środowiska przyrodniczego oraz sytuacji gospodarczej i społecznej gminy.....	12
3. Działalność samorządu gminy w zakresie programowania rozwoju.....	30
4. Płaszczyzny współpracy z samorządami sąsiednich gmin oraz z samorządem powiatu ciechanowskiego.....	33
5. Współdziałanie z samorządem województwa mazowieckiego.....	36
I. 6. Bilans strategiczny gminy.....	40
7. Cele i priorytety rozwoju gminy.....	44
8. Instrumenty realizacji <i>Strategii</i> będące w dyspozycji samorządu gminy.....	56
9. Zewnętrzne instrumenty wsparcia realizacji <i>Strategii</i>	59
10. Monitorowanie realizacji <i>Strategii</i>	61
Załączniki:	63
1. Charakterystyka gminy na tle powiatu ciechanowskiego i województwa mazowieckiego w latach 1999-2005	
2. Wykaz krajowych dokumentów strategicznych	
3. Wskaźniki monitorowania sytuacji społeczno-gospodarczej gminy	

Wprowadzenie

Jednym z najważniejszych efektów transformacji systemowej w Polsce początku lat dziewięćdziesiątych jest stworzenie jakościowo nowych warunków funkcjonowania jednostek terytorialnych – gmin, powiatów i województw. Po zamknięciu etapu dominacji gospodarki planowanej, zarządzanej centralnie i przekazaniu - w drodze demokratycznych wyborów - dużej części władzy samorządom terytorialnym, pojawiła się konieczność stosowania przez nie nowoczesnych metod zarządzania na poziomie lokalnym. Samorzady terytorialne, początkowo tylko województwa a obecnie również gminy i powiaty, nie mogą bowiem w obecnych warunkach ograniczać się głównie do administrowania, ale muszą określać i realizować własne polityki rozwoju, aby tworzyć coraz lepsze warunki zaspokajania potrzeb swoich wspólnot samorządowych. Powinny mieć świadomość, że w warunkach gospodarki rynkowej i demokracji samorządowej lokalna aktywność społeczno-gospodarcza w coraz większym stopniu ujmowana jest jako złożony, dynamiczny proces, w którym władze samorządowe zarządzając zasobami własnymi oraz oddziałując na środki pochodzące z zewnątrz, pobudzają rozwój swoich jednostek terytorialnych w celu zapewnienia ich mieszkańcom optymalnych warunków życia. Dlatego w nowych warunkach władze samorządowe gminy występować powinny w roli animatora jej życia społecznego i gospodarczego. Sterując rozwojem lokalnym muszą pełnić również rolę menadżera zarządzającego tak specyficzną organizacją, jaką stanowi gmina. Efektywne wypełnianie tej roli, w warunkach oddziaływania czynników natury ekonomicznej oraz rosnącej konkurencyjności jednostek terytorialnych, wymaga zarówno wiedzy administracyjnej jak i umiejętności z zakresu marketingu terytorialnego.

Samorząd gminy Sońsk jest świadomy tego, że gminy wiejskie w Polsce weszły w taki etap rozwoju, że same powinny dokonywać oceny swojej sytuacji społeczno-gospodarczej i tworzyć strategie kierunkujące ich polityki rozwoju. Planowanie strategiczne jest bowiem niezbędnym elementem sprawnego procesu zarządzania gminą, czynnikiem przyspieszającym rozwój, sprzyjającym pozytywnej mobilizacji jej mieszkańców do działań na rzecz wspólnej przyszłości. Strategia rozwoju gminy stanowić może ważny instrument ożywiania działalności lokalnych instytucji, organizacji i przedsiębiorców. Może stać się podstawą realizacji wielokierunkowego i zrównoważonego rozwoju, w oparciu o lepsze wykorzystywanie zasobów własnych i efektywne pozyskiwanie środków wsparcia z innych źródeł.

Samorząd gminy Sońsk, podobnie jak większość gmin na Mazowszu, nie opracował dotychczas swojej strategii rozwoju. Samorządy lokalne - gminy i powiaty – nie miały bowiem formalnego obowiązku opracowywania dokumentów służących zarządzaniu rozwojem swoich jednostek terytorialnych. Niektóre jednak decydowały się na ich wykonanie. Dokumenty te, nie mając formalnej podstawy prawnej, spełniały głównie rolę pomocniczą. Zawierały najczęściej szczegółowe diagnozy uwarunkowań rozwoju oraz jego kierunki i ogólne cele. Określane najczęściej mianem programów lub lokalnych planów rozwoju sporządzane były bardziej pod przymusem zewnętrznym, niż z wewnętrznej potrzeby sprawnego i efektywnego działania lokalnych liderów samorządowych.

W roku 2004 - w związku z realizacją Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR) i możliwością ubiegania się o dofinansowanie z funduszy europejskich projektowanych zadań inwestycyjnych, rząd zobowiązał potencjalnych beneficjentów (głównie samorządy terytorialne – powiaty i gminy) tej pomocy finansowej do opracowania swoich planów rozwoju lokalnego. W maju 2004 roku Rada Gminy Sońsk, zgodnie z wytycznymi ówczesnego Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, podjęła decyzję w sprawie opracowania planu rozwoju lokalnego. Projekt tego dokumentu opracowany został pod koniec 2005 roku i skierowany przez Wójta Gminy do Rady Gminy. W dniu 28 marca 2006 roku Rada Gminy, po konsultacjach społecznych, uchwaliła „Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Sońsk na lata 2004-2006 oraz 2007-2013”. Dokument ten był w owym czasie jedynym, doraźnym instrumentem planowania operacyjnego w skali całej gminy. Stanowił konieczną programową podstawę podejmowania działań inwestycyjnych samorządu gminy, niezbędną w przygotowaniach do pozyskiwania funduszy wsparcia Unii Europejskiej.

W grudniu 2006 roku Sejm określił nowe zasady prowadzenia polityki rozwoju. Rozszerzony został znacznie jej zakres podmiotowy. Oprócz Rady Ministrów oraz samorządów województw **do prowadzenia polityki rozwoju zobowiązane zostały formalnie również samorządy lokalne - powiatowe i gminne**. Podstawowymi dokumentami programowymi, określającymi zasady i kierunki prowadzenia polityki rozwoju, mają być **strategie rozwoju, zaś ich instrumentami realizacyjnymi – programy operacyjne**. Dokumenty te mają mieć zasadnicze znaczenie nie tylko dla sprawnego i efektywnego zarządzania rozwojem - również lokalnym, będą one również stanowiły podstawę uzasadniania wniosków o uzyskanie środków wsparcia z funduszy Unii Europejskiej w nowej perspektywie na lata 2007-2013 oraz z innych źródeł.

Wójt Gminy Sońsk, realizując postanowienia tej ustawy, podjął w czerwcu 2008 roku decyzję o przystąpieniu do opracowania strategii rozwoju gminy do roku 2020. Projekt tego dokumentu opracował dr Zbigniew Ptasiwicz dyrektor Międzywydziałowego Instytutu Rozwoju Regionalnego i Lokalnego Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora.

We wrześniu 2008 roku wójt Gminy skierował ten projekt do konsultacji społecznych. Swoje opinie i uwagi mogli przedstawić radni, mieszkańcy gminy, lokalne organizacje społeczne, sąsiednie samorządy gmin z terenu powiatu ciechanowskiego oraz powiatów płońskiego i pułtuskiego. Po ich uwzględnieniu dokument przedstawiony został do uchwalenia Radzie Gminy Sońsk.

4. Uwarunkowania prawne oraz główne zasady prowadzenia polityki rozwoju gminy

1.1. Podstawy prawno-organizacyjne

Samorządy gmin działają na podstawie ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym. Podstawowy akt prawny zobowiązujący je do prowadzenia własnej polityki rozwoju uchwalony został dopiero w 2006 roku. Jest to *Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju* (Dz. U. Nr 227 z dnia 11 grudnia 2006 roku, poz. 1658 ze zm.). Zgodnie z tą ustawą politykę rozwoju prowadzą: w skali kraju - Rada Ministrów; w skali regionu¹ - samorząd województwa; w skali lokalnej - samorząd powiatowy i gminny (art. 3). Polityką rozwoju jest, w rozumieniu art. 2 tej ustawy, zespół wzajemnie powiązanych działań podejmowanych i realizowanych w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju kraju oraz spójności społeczno-gospodarczej i terytorialnej, w skali krajowej, regionalnej lub lokalnej. Zgodnie z ustawą zakres przedmiotowy tych działań obejmować powinien w szczególności zagadnienia:

1. ochrony środowiska;
2. ochrony zdrowia;
3. promocji zatrudnienia, w tym przeciwdziałania bezrobociu, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej bezrobotnych;
4. rozwoju kultury, kultury fizycznej, sportu i turystyki;
5. rozwoju miast i obszarów metropolitarnych;
6. rozwoju obszarów wiejskich;
7. rozwoju nauki i zwiększenia innowacyjności gospodarki, w tym rozwoju sektorów opartych na wykorzystaniu nowoczesnych technologii;
8. rozwoju zachowań prospołecznych wspólnot lokalnych oraz budowy i umacniania struktur społeczeństwa obywatelskiego;
9. rozwoju zasobów ludzkich, w tym podnoszenia poziomu wykształcenia społeczeństwa, kwalifikacji obywateli, jak również zapobiegania wykluczeniu społecznemu oraz łagodzeniu jego negatywnych skutków;
10. stymulowania powstawania nowych miejsc pracy;
11. tworzenia i modernizacji infrastruktury społecznej i technicznej;
12. wspierania i unowocześniania instytucji państwa;
13. wspierania rozwoju przedsiębiorczości;
14. wspierania wzrostu gospodarczego;
15. zwiększania konkurencyjności gospodarki.

¹ W 2007 r. wprowadzono przepis, że politykę rozwoju prowadzić można również na poziomie ponadregionalnym.

Nie wszystkie przedstawione wyżej zagadnienia znajdują się w zakresie zadań i kompetencji samorządów gmin, szczególnie gmin wiejskich. Większość jednak dotyczy obszarów problemowych, ważnych dla prowadzenia przez nie własnej polityki rozwoju.

Zgodnie z art. 4 przedstawionej wyżej ustawy **politykę rozwoju prowadzi się na podstawie strategii rozwoju przy pomocy programów operacyjnych**. Ustawodawca jedynie bardzo ogólnie określił przedmiot, funkcje i procedury tworzenia strategii rozwoju, koncentrując się głównie na zadaniach Rady Ministrów i samorządów województw. Nie określił natomiast form i metod realizacji polityk rozwoju na szczeblach lokalnych, pozostawiając decyzje w tym zakresie samorządom powiatów i gmin. Dlatego dla określenia zakresu przedmiotowego strategii gmin podstawę stanowi *Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminy* (Dz. U. Nr 142 z 2001 roku, poz. 1592 ze zm.). Zgodnie z tą ustawą gmina wykonuje samodzielnie określone zadania publiczne, dlatego strategia gminy powinna dotyczyć przede wszystkim jej zadań własnych. Jednakże w związku z tym, że istnieje wiele funkcjonalnych powiązań z sąsiednimi, samodzielnie działającymi gminami, strategia gminy, realizując zasadę spójności, uwzględniać powinna te powiązania. Uwzględnić także powinna funkcjonalne związki z samorządem właściwego powiatu, na obszarze którego się znajduje. W tym przypadku uwzględnić powinna polityką rozwoju powiatu ciechanowskiego, określoną w *Strategii rozwoju powiatu ciechanowskiego do roku 2020*.

Gmina Sońsk jest integralną częścią województwa mazowieckiego, dlatego *Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020* a także *Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013* oraz inne regionalne dokumenty programowe – w szczególności *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego*, stanowią ważny zewnętrzny układ odniesienia dla polityki rozwoju samorządu gminy i jego dokumentów programowych. Oznacza to zachowanie daleko idącej spójności - zarówno w odniesieniu do treści jak i formy - dokumentów programowych gminy, powiatu i województwa. Poprzez układ regionalny, oraz politykę rozwoju regionalnego prowadzoną przez Radę Ministrów, ważne zewnętrzne ramy odniesienia dla polityki rozwoju gminy Sońsk wynikają również ogólnie z zasad polityki regionalnej Unii Europejskiej.

Zgodnie z przedstawionymi wyżej uwarunkowaniami, przede wszystkim powiatowymi i regionalnymi, przyjęto założenie, że **kierunki polityki rozwoju gminy Sońsk a także jej strategię powinno się określić na okres do roku 2020**. Takie określenie horyzontu czasowego, a także uwzględnienie wszystkich podstawowych uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych, pozwoli zapewnić spójność polityki rozwoju gminy Sońsk z: polityką rozwoju powiatu

ciechanowskiego, z politykami rozwoju najbliższych partnerów samorządowych (sąsiednich gmin, również z powiatów płońskiego i pułtuskiego), z samorządem województwa mazowieckiego, oraz kierunkami i harmonogramem działań realizowanych przez państwo oraz Unię Europejską w ramach jej polityki regionalnej.

1.2. Założenia programowe i metodyczne

Przedmiotem „*Strategii rozwoju gminy Sońsk do roku 2020*”, jest polityka rozwoju lokalnego gminy Sońsk, co oznacza, że zakres tego dokumentu dotyczy przede wszystkim zadań własnych samorządu tej gminy. Generalną przesłanką określonych w strategii kierunków i celów rozwoju gminy jest potrzeba zapewnienia warunków umożliwiających pomyślność, bezpieczeństwo i coraz lepsze możliwości rozwoju wszystkich mieszkańców gminy, tworzących z mocy prawa lokalną wspólnotę samorządową. *Strategia* jest instrumentem zarządzania rozwojem gminy Sońsk. Jest też ważnym podstawowym dokumentem, w którym samorząd gminy informuje mieszkańców gminy, podmioty gospodarcze, instytucje

i organizacje oraz potencjalnych partnerów – głównie samorzady lokalne i samorząd województwa – o tym, jaką politykę rozwoju zamierza prowadzić wykorzystując swoje kompetencje oraz zasoby rzeczowe i finansowe.

Strategia jest zgodna z obowiązującym prawem polskim, określającym zadania i kompetencje samorządu gmin oraz zadania i kompetencje innych podmiotów włączonych w jej (strategii) operacjonalizację. Jest też zgodna z regułami obowiązującymi w Unii Europejskiej, przede wszystkim z zasadami na jakich oparł realizację swojej polityki rozwoju regionalnego samorząd województwa mazowieckiego. Są to zasady:

- zrównoważonego rozwojuoznaczającego rozwój społeczno-gospodarczy uwzględniający wymogi ochrony środowiska;
- spójności.....oznaczającej zgodność z aktualnymi dokumentami regionalnymi, krajowymi i unijnymi o charakterze strategicznym i programowym;
- subsydiarności.....oznaczającej realizację zadań na najniższym poziomie na jakim mogą być zrealizowane, poprzez dofinansowanie ich z budżetów samorządów, budżetu państwa i funduszy unijnych;
- partnerstwa.....oznaczającego wspólne podejmowanie działań przez samorzady terytorialne (na wszystkich poziomach), podmioty publiczne, organizacje pozarządowe i sektor prywatny;

koncentracji.....	oznaczającej skupienie wysiłku wszystkich realizatorów na określonych w Strategii celach rozwojowych;
otwartości.....	dającej możliwość aktualizacji zapisów Strategii w procesie planowania strategicznego.

Punktem wyjścia do opracowania tego dokumentu była analiza istniejących oraz przewidywanych uwarunkowań społeczno-gospodarczych i kulturowych gminy Sońsk, które mogą mieć istotny, bezpośredni lub pośredni, wpływ na jej rozwój. Wykorzystano dostępne, aktualne dane statystyczne (w tym wyniki ostatniego Spisu Powszechnego z 2002 r.), dokumenty i materiały Urzędu Gminy Sońsk, samorządów sąsiednich gmin, samorządu powiatu ciechanowskiego i samorządu województwa mazowieckiego. Uwzględniono również podstawowe dokumenty i materiały dotyczące polityki rozwoju Rzeczypospolitej Polskiej – przede wszystkim „Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013”² oraz Unii Europejskiej – głównie dokument „Polityka spójności wspierająca wzrost gospodarczy i zatrudnienie: Strategiczne Wytyczne Wspólnoty 2007-2013”.

Przy opracowywaniu projektu *Strategii* przyjęto założenie, iż **podstawą określenia podstawowych kierunków rozwoju gminy Sońsk jest rzetelna diagnoza jej stanu i możliwości własnych oraz szans i zagrożeń zewnętrznych, zakończona analizą SWOT, umożliwiającą sporządzenie bilansu strategicznego gminy. Pozwoliło to racjonalnie określić główne kierunki rozwoju gminy, jej cele strategiczne oraz cele średniookresowe (operacyjne).** Uszczegółowieniem tych celów jest wskazanie działań, jakie samorząd gminy zamierza realizować w okresie do roku 2020. Określone zostały również najważniejsze, priorytetowe zadania, przede wszystkim zadania inwestycyjne. Ze względu na szczególne uwarunkowania zewnętrzne (głównie okres programowania w Unii Europejskiej) działania te realizowane będą w dwóch etapach: etap I - od roku 2007 do roku 2013 oraz etap II - od roku 2014 do roku 2020. Po zakończeniu realizacji I etapu, jeżeli nastąpią istotne zmiany w uwarunkowaniach wewnętrznych lub zewnętrznych, *Strategia* może być aktualizowana.

W *Strategii* - podobnie jak na poziomie powiatu ciechanowskiego i województwa mazowieckiego - spośród trzech typowych scenariuszy rozwoju (pesymistyczny, optymistyczny lub realistyczny), przyjęto scenariusz realistyczny, który stał się podstawą określenia wizji rozwoju gminy. W przypadku wystąpienia i nasilania się zjawisk niekorzystnych dla rozwoju gminy, władze samorządowe podejmować będą, w porozumieniu z partnerami samorządowymi (z sąsiednich gmin, samorządem powiatu ciechanowskiego i samorządem województwa

² Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia określają działania o charakterze rozwojowym, jakie rząd polski zamierza podjąć w latach 2007-2013 w zakresie wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy oraz przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

mazowieckiego) spójne działania, zmierzające do łagodzenia negatywnych skutków tych zjawisk. Przedstawione wyżej założenia mają istotny związek z potrzebą zachowania spójności i komplementarności polityki rozwoju gminy z politykami rozwoju jej partnerów samorządowych.

Tworząc projekt *Strategii* wykorzystano przyjęty w 2006 roku do realizacji przez Radę Gminy „Plan rozwoju lokalnego gminy Sońsk na lata 2004/2006 oraz 2007-2013”. Wykorzystano również „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sońsk”, opracowane we wrześniu 2001 r. W *Strategii* znalazły się również istotne odniesienia do przyjętej 24 kwietnia 2007 r. przez Radę Gminy „Strategii integracji i rozwiązywania problemów społecznych gminy Sońsk na lata 2007-2013”.

Zakres przedmiotowy *Strategii rozwoju gminy Sońsk do 2020 roku* obejmuje następujące obszary problemowe:

- ochronę środowiska i rozwój obszarów wiejskich;
- tworzenie nowej oraz modernizację istniejącej infrastruktury technicznej i społecznej;
- rozwój zasobów ludzkich i ochronę zdrowia;
- rynek pracy i pomoc społeczną;
- rozwój kultury, kultury fizycznej i turystyki;
- kształtowanie postaw obywatelskich i rozwój otwartego na innowacje społeczeństwa informacyjnego;
- promocję gminy.

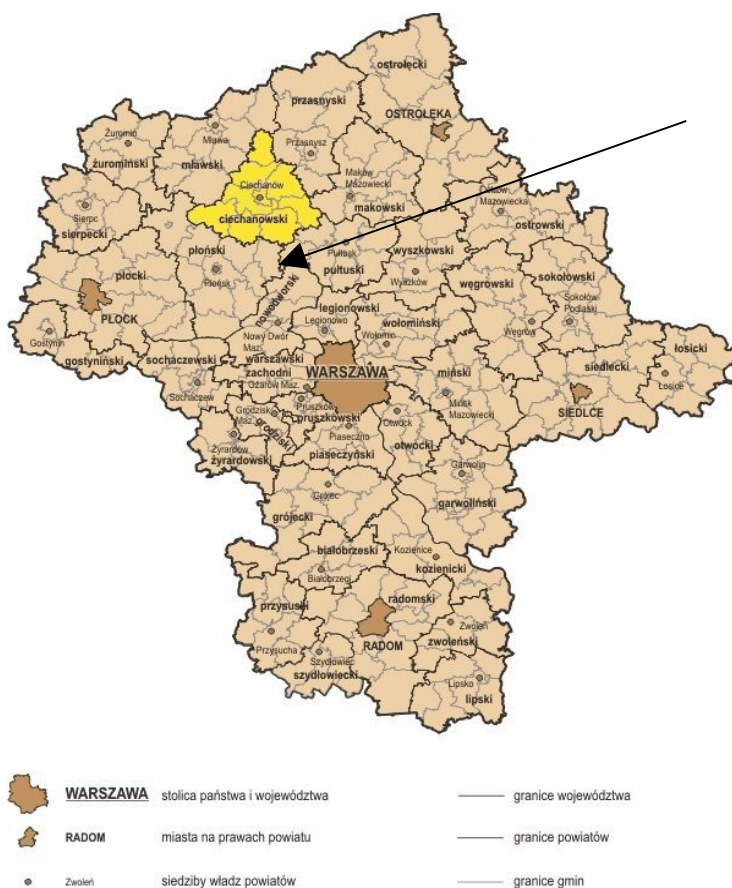
Przyjmuje się, że *Strategia* stanie się dokumentem nadrzędnym w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Stanowiąc będzie dokument bazowy do projektowania rocznych budżetów gminy, programów i planów operacyjnych (głównie wieloletnich planów inwestycyjnych WPI) oraz strategii i programów rozwoju dla różnych obszarów problemowych ważnych dla rozwoju gminy. Będzie również podstawą współdziałania z realizującymi swoje polityki rozwoju partnerami samorządowymi z sąsiednich gmin, samorządem powiatu ciechanowskiego oraz z samorządem województwa mazowieckiego.

2. Diagnoza stanu środowiska przyrodniczego oraz sytuacji gospodarczej i społecznej gminy

Terytorium

Gmina Sońsk położona jest na północnym Mazowszu, w południowej części powiatu ciechanowskiego. Według podziału terytorialnego kraju na jednostki statystyczne NTS-3 (podregiony)³ gmina ta jest częścią podregionu ciechanowsko-płockiego.

Mapa nr 1 Gmina Sońsk w województwie mazowieckim

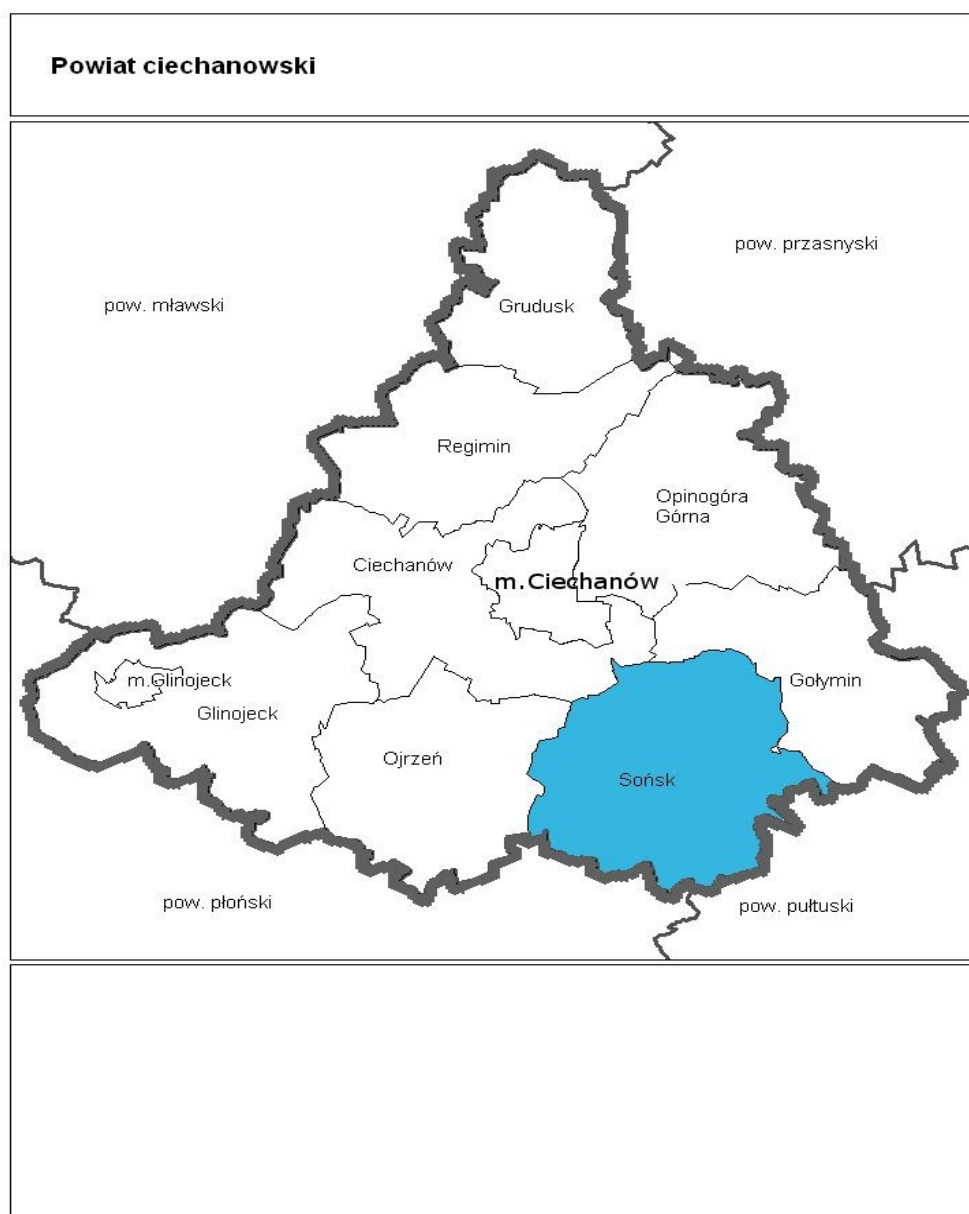

³ Podziały na jednostki statystyczne wynikają z rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 maja 2003 r. w sprawie ustalenia wspólnej Klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS) (Dz.Urz.Ue L 154 z 21 czerwca 2003 r.).

Źródło: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego O/Ciechanów

Gmina Sońsk jest gminą wiejską, jedną z 314 gmin zlokalizowanych na obszarze województwa mazowieckiego oraz jedną z 9 gmin z terenu powiatu ciechanowskiego. Wśród 7 gmin wiejskich w powiecie ciechanowskim, zarówno pod względem obszarowym jak i ze względu na liczbę ludności, jest jedną z większych.

Mapa nr 2. Gmina Sońsk w powiecie ciechanowskim

Źródło: Wydział Rozwoju i Promocji Starostwa Powiatowego w Ciechanowie

Siedziba władz gminy jest położona w miejscowości Sońsk, odległej o ok. 12 km. od miasta Ciechanów - siedziby władz powiatu, które było w latach 1975-1998 ośrodkiem wojewódzkim, stolicą województwa ciechanowskiego, a obecnie, wraz z Płockiem, Radomiem, Siedlcami i Ostrołęką, jako ośrodek subregionalny spełnia na Mazowszu funkcje regionalnego ośrodka równoważenia rozwoju. Odległość z Sońska do Warszawy – stolicy województwa mazowieckiego (i kraju) wynosi nieco ponad 80 km.

Gmina obejmuje obszar 155 km², tj. nieco ponad 14,58 % powierzchni powiatu. Graniczy w powiecie ciechanowskim z gminami: Ojrzeń, Ciechanów (gmina wiejska) i Gołymin. Graniczy również z gminami z terenu powiatu płockiego, tj. z gminami Sochocin i Nowe Miasto oraz z terenu powiatu pułtuskiego - gminami Świercze i Gzy. Administracyjnie gmina obejmuje 40 miejscowości⁴ i 37 sołectw. Największymi pod względem zaludnienia sołectwami są: Gąsocin, Sońsk, Gołotczyzna, Soboklęszcz i Bądkowo.

Ludność (struktura demograficzna i ruchy migracyjne)

Gminę Sońsk zamieszkuje około 8 tys. osób,⁵ w tym około 3900 kobiet i nieco ponad 4000 mężczyzn. Ponad 5,7 tys. (ok. 71 %) osób mieszka w gminie od urodzenia. Od kilku lat występował na terenie gminy zerowy lub niewielki dodatni przyrost naturalny. Obserwuje się tu również, podobnie jak w innych gminach wiejskich na terenie powiatu ciechanowskiego, ujemne saldo migracji (w 2005 r. wskaźnik migracji dla powiatu ciechanowskiego wynosił -3,58 na 1000 ludności, natomiast w województwie mazowieckim ten wskaźnik wynosił w tym okresie +2,94). Od roku 2000 w ciągu siedmiu lat liczba mieszkańców gminy zwiększyła się o prawie 400 osób. Gęstość zaludnienia w gminie wynosi ponad 51 osób na km² i jest niższa niż średnia gęstość zaludnienia w powiecie ciechanowskim (około 85 osób).

Tabela 1. Ludność gminy Sońsk w latach 2000-2007 (pobyty stały)

Rok	Stan ludności	Liczba mężczyzn	Liczba kobiet
2000	7.593	3.797	3.796
2001	7.697	3.845	3.852
2002	7.759	3.884	3.875
2003	7.815	3.908	3.907
2004	7.870	3.932	3.938
2005	7.915	3.965	3.950

⁴ Szczegółowy wykaz w załączniku.

⁵ Wg stanu na dzień 30 czerwca 2008 r. liczba mieszkańców gminy wynosiła 8056 osób.

2006	7.958	4.009	3.949
2007	7.975	4.014	3.961

Źródło: Urząd Gminy w Sońsku (wg stanu na dzień 31.12.)

Od roku 2000 średnia liczba urodzeń w roku utrzymuje się na poziomie 60-65. Podobne wielkości dotyczą ilości zawieranych małżeństw. Na terenie gminy jest prawie 2,5 tys. gospodarstw domowych. Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym wynosi 3,21.

W ostatnich latach obniżała się na terenie gminy liczba ludności w wieku produkcyjnym, natomiast minimalnie rosła liczba osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym. Na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada w gminie średniorocznie około 80 osób w wieku nieprodukcyjnym (70 mężczyzn, 90 kobiet). Od kilkunastu lat na terenie gminy występują niewielkie dysproporcje w relacji – liczba mężczyzn w stosunku do liczby kobiet. W roku 2007 średnio na 100 mężczyzn przypadało 98 kobiet. Relacje te są jednak zróżnicowane w zależności od przedziałów wiekowych.

Tabela 2. Ludność gminy Sońsk wg płci, relacje mężczyźni-kobiety wg grup wiekowych (dane z Narodowego Spisu Powszechnego w 2002 r.)

Wiek	Na 100 mężczyzn przypadało kobiet
OGÓLEM	98
0-4 lata	101
5-9 lat	79
10-14 lat	91
15-19 lat	80
20-24 lata	99
25-29 lat	90
30-34 lata	91
35-39 lat	92
40-44 lata	75
45-49 lat	99
50-54 lata	106
55-59 lat	107
60-64 lata	123
65-69 lat	112
70-74 lata	128

79 lat	178
85 i więcej lat	285

Źródło: Opracowanie własne na podstawie NSP 2002 r.

Ogólna analiza przyczyn tego zjawiska wskazuje na niewielki odpływ kobiet (głównie młodych) z terenu gminy, przede wszystkim zaś na znacznie większą długość życia kobiet i nadumieralność mężczyzn.

Według prognoz demograficznych dla województwa mazowieckiego do roku 2015 można spodziewać się w regionie stabilizacji lub niewielkiego wzrostu liczby ludności, przy niewielkim spadku liczby ludności w wieku produkcyjnym oraz znacznym wzroście liczby ludności w wieku poprodukcyjnym. W powiecie ciechanowskim przewiduje się nieznaczny spadek ogólnej liczby ludności, natomiast liczba ludności w gminie Sońsk będzie się w najbliższych latach w niewielkim stopniu zwiększać.

Ludność (stan zdrowia i wykształcenie)

Gmina Sońsk, ze względu na brak poważniejszych źródeł zagrożeń dla zdrowia mieszkańców, zaliczana jest do czystszych w powiecie ciechanowskim i na Mazowszu. Mimo to, podobnie jak w całym powiecie, obserwuje się tu dużą ilość zachorowań na choroby układu krążenia, przewodu pokarmowego i nowotwory. Od kilku lat występuje tu również (podobnie jak w całym województwie mazowieckim) zjawisko nadumieralności mężczyzn. Niepokój budzi stan zdrowia dzieci i młodzieży. U ponad połowy populacji uczniów w wieku 7-18 lat stwierdzono problemy zdrowotne. Jest to zjawisko obserwowane w całym powiecie ciechanowskim, w gminie Sońsk w nieco większym stopniu.

Wykształcenie⁶ wyższe w gminie posiada jedynie niecałe 400 osób, to jest około 4,5 % ogółu mieszkańców gminy. Jest to jednak minimalnie więcej niż w innych gminach wiejskich w powiecie ciechanowskim. Zwraca uwagę, że spośród osób z wyższym wykształceniem jest znacznie więcej kobiet (60 %). Wykształcenie średnie (ogólnokształcące i zawodowe) ma prawie 1,5 tys. osób (18 %). Dominują osoby z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym (ponad 56 %). Zwraca uwagę niemała grupa osób (ponad 410) bez wykształcenia szkolnego oraz z wykształceniem podstawowym nieukończonym. W tej grupie dominują kobiety. Na ogólny poziom wykształcenia mieszkańców gminy niemały wpływ miały, i mają nadal, tradycje edukacyjne, które od 100 lat tworzyła i kształtowała założona przez Aleksandra Świętochowskiego i Aleksandrę Bąkowską szkoła w Gołotczyźnie. Zespół Szkół im. A. Świętochowskiego w Gołotczyźnie, prowadzony dotychczas przez

⁶ Dane dotyczące wykształcenia mieszkańców gminy Sońsk pochodzą z ostatniego (2002) Narodowego Spisu Powszechnego.

samorząd powiatu ciechanowskiego, przejęty został w roku 2008 przez ministra rolnictwa i rozwoju wsi.

Rynek pracy

W gminie Sońsk jest nieco ponad 5230 osób utrzymujących się z pracy najemnej lub z pracy na rachunek własny, w tym prawie 1900 osób w swoim gospodarstwie rolnym. Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 roku na terenie gminy było 1253 gospodarstwa rolne, z tego powyżej 1 ha – 965 gospodarstw. Średnia powierzchnia jednego gospodarstwa wynosiła ogółem 10,6 ha., z tego w grupie gospodarstw powyżej 1 ha średnia ta wynosiła 13,6 ha. W porównaniu z rokiem 1996 (poprzedni spis rolny) przeciętna wielkość gospodarstwa w grupie gospodarstw powyżej 1 ha zwiększyła się o 1,6 ha. Wskaźnik zatrudnienia w gminie jest od kilku lat względnie stabilny, lub zwiększa się w ostatnich latach w niewielkim stopniu. W roku 2007 wynosił on około 48,5 % i był niższy niż współczynnik aktywności zawodowej (około 59 %) Świadczy to o istnieniu jeszcze w gminie dużej rezerwy nie wykorzystywanych zasobów pracy. Na terenie gminy jest około 950 emerytów i około 760 rencistów. Zwraca uwagę stały wzrost liczby osób pracujących w sektorze usług.

Zjawisko bezrobocia w gminie jest zbliżone (w skali i strukturze) do stanu bezrobocia w powiecie ciechanowskim. Stopa bezrobocia w powiecie ciechanowskim wynosiła w styczniu 2007⁷ roku 18,8 % i była wyższa niż średnia w województwie (12,0 %). Dominowały bezrobotne kobiety (53,7 % ogółu bezrobotnych w powiecie) oraz bezrobotni zamieszkali w mieście (52,4 %). W gminie Sońsk od pięciu lat stopa bezrobocia wynosiła średnio w roku około 16-17 % Obecnie wykazuje niewielką tendencję spadkową, która w najbliższych latach się utrzyma. W stosunku do liczby mieszkańców gminy w wieku produkcyjnym wskaźnik bezrobocia na koniec 2006 roku wyniósł niespełna 15%. Bezrobotne są głównie kobiety.

Warunki przyrodnicze⁸

Gmina Sońsk leży na Nizinie Północno-Mazowieckiej, na obszarze tzw. Wysoczyzny Ciechanowskiej - mezoregionu ukształtowanego w obrębie jednostki tektonicznej zwanej wzniesieniami mazowiecko-suwałskimi. Obszar gminy znajduje się w dorzeczu rzeki Wkry. Osią hydrograficzną jest rzeka Sona o całkowitej długości 67,3 km., która jest lewostronnym dopływem Wkry. Poza Soną nie ma w gminie cieków o większym znaczeniu. Teren gminy charakteryzuje

⁷ Dane o bezrobociu pochodzą z Wojewódzkiego Urzędu Pracy.

⁸ Dane dotyczące warunków przyrodniczych gminy pochodzą z *Programu ochrony środowiska dla powiatu ciechanowskiego* z grudnia 2003 r., oraz ze *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sońsk* opracowanego w 2001 r.

małe zróżnicowanie powierzchni, można jednak wyróżnić obszary (jednostki) geomorfologiczne, na których warunki przyrodnicze kształtują się odmiennie. Są to moreny czołowe i oz ślubowski oraz zdenudowana wysoczyzna przecięta z północnego wschodu na południowy zachód doliną rzeki Sony. Powierzchnia gminy wznosi się średnio na wysokości 105-115 m n.p.m., ale niektóre wzgórza morenowe osiągają wysokość 145 m n.p.m. Obszar gminy pokryty jest utworami czwartorzędowymi o całkowitej miąższości około 100 m.

Użytki rolne w gminie zajmują ponad 80,0 % jej powierzchni. Gmina jest słabo zalesiona, lasy i tereny zadrzewione zajmują obszar niespełna 1,6 tys. ha, co stanowi nieco ponad 10 % jej powierzchni. Największy udział lasów mają rejony wsi: Kałęczyn (35,2 %), Ślubowo (32,0 %) i Cichawy (20,6 %). Najmniejszy jest w rejonach wsi: Ciemnowo (0,1 %), Ciemnowko (0,3 %) oraz Olszewka (1,0 %). Dominują lasy prywatne, stanowiąc nieco ponad 67 % ogólnej powierzchni lasów.

Gleby są w dużym stopniu zróżnicowane pod względem typów oraz przydatności rolniczej. Należą do średnich w powiecie ciechanowskim. Na terenie gminy występują na ogół gleby dobre jakościowo. Gleby zaliczane do klas II-IV stanowią około 64 % ogółu gruntów ornych i jest to wskaźnik zbliżony do średniej w powiecie ciechanowskim (69 %). Najkorzystniejsza dla rolnictwa struktura gruntów ornych występuje w rejonach wsi: Burkaty, Mężenino, Spądoszyn i Ślubowo. Gleby klasy III obejmują tam 50-69 % gruntów ornych. Gleby słabe i bardzo słabe (kl. V-VIz) występują w środkowej i południowej części gminy.

Gmina Sońsk leży na obszarze, w którym istnieją warunki termiczne podobne do środkowej części tzw. Pasa Wielkich Dolin. Klimat jest tu umiarkowanie ciepły z roczną średnią temperaturą powietrza w granicach 7,0 – 7,5 stopnia Celsjusza. Ale są tu również tereny o niekorzystnych warunkach termicznych. Dotyczy to głównie dolin niewielkich rzek, stanowiących typowe obszary akumulacji i zalegania chłodnego powietrza. Na terenie gminy dominują, podobnie jak na całym północnym Mazowszu, wiatry zachodnie i południowo-zachodnie.

Zintegrowany wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej⁹, obliczony przez IUNG w Puławach, wynosi dla gminy Sońsk w skali 100 punktowej 63,2 punktu. Najwyższy wskaźnik w powiecie ciechanowskim ma gmina Opinogóra (91,1 pkt.) zaś najniższy gmina Ojrzeń (48,8 pkt.). Zintegrowane wskaźniki jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla powiatu ciechanowskiego i województwa mazowieckiego wynoszą odpowiednio 67,6 i 59,5 punktu.

⁹ Uwzględniający ocenę punktową jakości: gleb, rzeźby terenu, agroklimatu i warunków wodnych.

Tabela 3. Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej gminy Sońsk na tle powiatu ciechanowskiego

Kryteria	Gmina	Powiat
Jakość gleb	47,2	51,7
Agroklimat	9,0	8,6
Rzeźba terenu	8,2	8,2
Warunki wodne	5,7	6,2
Wskaźnik syntetyczny	63,2	67,6

Źródło: IUNG w Puławach

Obszary chronione zajmują niewielki, południowo-zachodni fragment gminy. Stanowią one część Nadwkrzańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu o powierzchni nieco ponad 424 ha (2,74 % ogólnej powierzchni gminy). Obszar ten w kierunku południowym zapewnia łączność przyrodniczą z doliną rzeki Wkry, stanowiącej (wg koncepcji ECONET Polska) korytarz ekologiczny o znaczeniu krajowym. Na terenie gminy znajduje się również niewielka ilość pojedynczych drzew lub grup drzew, stanowiących pomniki przyrody. Teren gminy znajduje się na obszarze funkcjonalnym Zielone Płuca Polski, co określać może kierunki jego dalszego rozwoju poprzez wdrażanie zasad ekorozwoju. Na obszarze gminy nie ma obszarów zakwalifikowanych do sieci „Natura 2000”¹⁰.

Zasoby naturalne (kopaliny)

Na terenie gminy Sońsk znajdują się znaczne zasoby surowców mineralnych o znaczeniu przemysłowym i eksploatacyjnym. Większość tych złóż znajduje się w rejonie miejscowości Cichawy. Dotyczy to kilkunastu udokumentowanych złóż piasków i żwirów oraz pospółki pochodzenia czwartorzędowego. Według szacunkowych danych zasoby geologiczne tych złóż są duże i mogą wynosić nawet około 15 mln. ton. Część niewielkich złóż została wyeksploatowana a pozostałe po nich wyrobiska wymagają rekultywacji. Zdaniem ekspertów znajdujące się w niewielu rejonach gminy ility warwowe i mułki można by, po uzdatnieniu, wykorzystać do produkcji cegły na potrzeby miejscowe. Przydatne

¹⁰ Sieć „Natura 2000” dotyczy systemu obszarów, połączonych korytarzami ekologicznymi, tworzących razem spójną funkcjonalnie sieć ekologiczną. Jej zadaniem jest utrzymanie różnorodności biologicznej przez ochronę najcenniejszych, najrzadszych elementów przyrody. Sieć „Natura 2000” to sposób na wypełnienie zobowiązań Unii Europejskiej, nałożonych przez Konwencję Z Rio. Najbliższe powiatu ciechanowskiego obszary wchodzące w skład sieci „Natura 2000” to: Puszcza Biała (35 km.) oraz Olszyny Rumockie (36 km.).

złoża kruszyw znajdują się również w sąsiedniej gminie wiejskiej Ciechanów¹¹. Łączne zasoby kruszyw w tym rejonie powiatu ciechanowskiego mogą wynosić około 20 mln. ton.

Zasoby wodne i gospodarka wodno-ściekowa

Na obszarze gminy Sońsk obserwuje się zróżnicowane warunki hydrogeologiczne. Największe potencjalne wydajności mają czwartorzędowe warstwy wodonośne w południowej i południowo-zachodniej części gminy. Są to obszary znajdujące się w zasięgu Głównego Zbiornika Wód Podziemnych „Działdowo” a wydajność pojedynczych otworów kształtuje się na poziomie 40-100 m³/godz. W gminie Sońsk, podobnie jak w kilku sąsiednich gminach, w utworach czwartorzędowych występują dwa główne poziomy wodonośne. Wody przypowierzchniowe w osadach piaszczystych i żwirowych na głębokości 0,5 – 10,0 m., oraz wody głębinowe. Wody przypowierzchniowe odznaczają się niską jakością, charakteryzują się też dużą twardością. Niektóre z poziomów (głównie poziom pierwszy obejmujący wody gruntowe) są narażone na zanieczyszczenia, przede wszystkim pochodzenia rolniczego. Dlatego poddane zostały wysokiej ochronie. Poziomy te nie odznaczają się dużymi wydajnościami. W rejonie Ślubowa zlokalizowane są zasoby wód głębinowych. Znajduje się tam otwór obserwacyjny w ramach monitoringu regionalnego. Zdaniem ekspertów głębokość tzw. stropu warstwy wodonośnej wynosi tam 61,5 m.

Niezbyt gęsta sieć cieków wodnych nie jest ujęta w jednolity system melioracyjny. Stopień zaspokojenia potrzeb w tym zakresie wynosi niespełna 60 %. Użytki rolne wymagające zabiegów melioracyjnych obejmują prawie 4,0 tys. ha. Podobnie jak w innych rejonach powiatu i na większości obszaru województwa niski jest w gminie poziom regulacji oraz retencjonowania wód. Jest to jeden z poważniejszych problemów z zakresu lokalnej gospodarki wodnej. Stan urządzeń melioracyjnych, zwłaszcza tych wykonanych w latach 60 i 70-tych XX wieku, jest zły lub dostateczny. Znaczna część budowli melioracyjnych uległa dekapitalizacji lub została zniszczona. Nie ma również na terenie gminy sztucznych zbiorników retencyjnych.

Z wodociągów korzysta w gminie około 88 % ludności wiejskiej. Od 3 ujęć wody podziemnej rozproszonych jest 186 km sieci wodociągowej do poszczególnych gospodarstw. Mniej korzystny jest stan gospodarki ściekowej. Tylko około 19 % mieszkańców gminy objętych jest systemem oczyszczania ścieków poprzez sieć kanalizacyjną. Istnieje jedna oczyszczalnia ścieków w Komorach Dąbrownych. Jest również kilka oczyszczalni przyzagrodowych.

¹¹ Szczegółowe dane dotyczące zasobów kruszyw na terenie gminy znajdują się w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sońsk*.

Gospodarka odpadami

Według szacunków na terenie gminy wytwarzanych jest około 1650 ton odpadów rocznie. Dominują odpady komunalne. Prognozuje się, że po roku 2010 ilość odpadów osiągnie wielkość 1800 ton. Problemem jest organizacja recyklingu oraz lokalizacja zarówno urządzeń utylizacyjnych jak i wysypisk. Gmina nie posiada lokalnego składowiska odpadów. Rekultywowany jest teren po wysypisku odpadów w Ślubowie. Zorganizowanym odbiorem, transportem unieszkodliwianiem odpadów objętych jest prawie 96 % gospodarstw domowych i wszystkie podmioty gospodarcze. Zezwolenie na te usługi posiada Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Sp. z o.o. w Ciechanowie oraz firma „Błysk” z Makowa Mazowieckiego. Gmina zgłosiła gotowość do przystąpienia do programu zagospodarowania odpadów komunalnych na terenie północnego Mazowsza.

Infrastruktura techniczna (drogi)

Teren gminy Sońsk położony jest w niezbyt korzystnej relacji przestrzennej do krajowego i regionalnego systemu komunikacji drogowej. Przez teren gminy nie przebiega żadna droga krajowa ani wojewódzka. Gminę przecina natomiast magistralna linia kolejowa E65 (Warszawa-Gdańsk) na długości 13 km. Przebiegająca równolegle do tej magistrali droga powiatowa Ciechanów-Gąsocin stanowi element projektowanego najkrótszego drogowego połączenia Ciechanowa z Warszawą w kierunku Nasielska i Legionowa (lub Nowego Dworu Mazowieckiego). Koncepcja ta zapisana została w *„Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego”*.

Obszar gminy należy do słabo wyposażonych komunikacyjnie. Wskaźnik gęstości dróg publicznych o nawierzchni utwardzonej wynosi nieco ponad 40 km/100 km². Podstawowe funkcje komunikacyjne gminy spełnia sieć dróg powiatowych licząca 70,9 km a także uzupełniające tę sieć drogi gminne o łącznej długości 183 km. Ogółem na terenie gminy znajduje się ponad 250 km dróg publicznych. Część (ok. 70 %) dróg powiatowych ma nawierzchnię bitumiczną, ale są jeszcze odcinki tych dróg, które mają nawierzchnię brukową i gruntową. Najwięcej dróg gminnych ma nawierzchnię żwirową (ok. 90 %) jedynie 10 % ma nawierzchnię bitumiczną. Wskazuje to na skalę potrzeb w zakresie modernizacji tych dróg i dostosowania ich do obowiązujących obecnie wymogów technicznych. Konieczne jest prowadzenie przez gminę w tym zakresie racjonalnej polityki inwestycyjnej, również z wykorzystaniem środków zewnętrznego wsparcia finansowego (unijnych oraz samorządu województwa mazowieckiego)

Tabela 4 Drogi publiczne na terenie gminy Sońsk

Kategorie dróg	Długość dróg w km.
krajowe	-
wojewódzkie	-
powiatowe	70,9
gminne	183,0
Łącznie	253,9

Źródło: Urząd Gminy w Sońsku

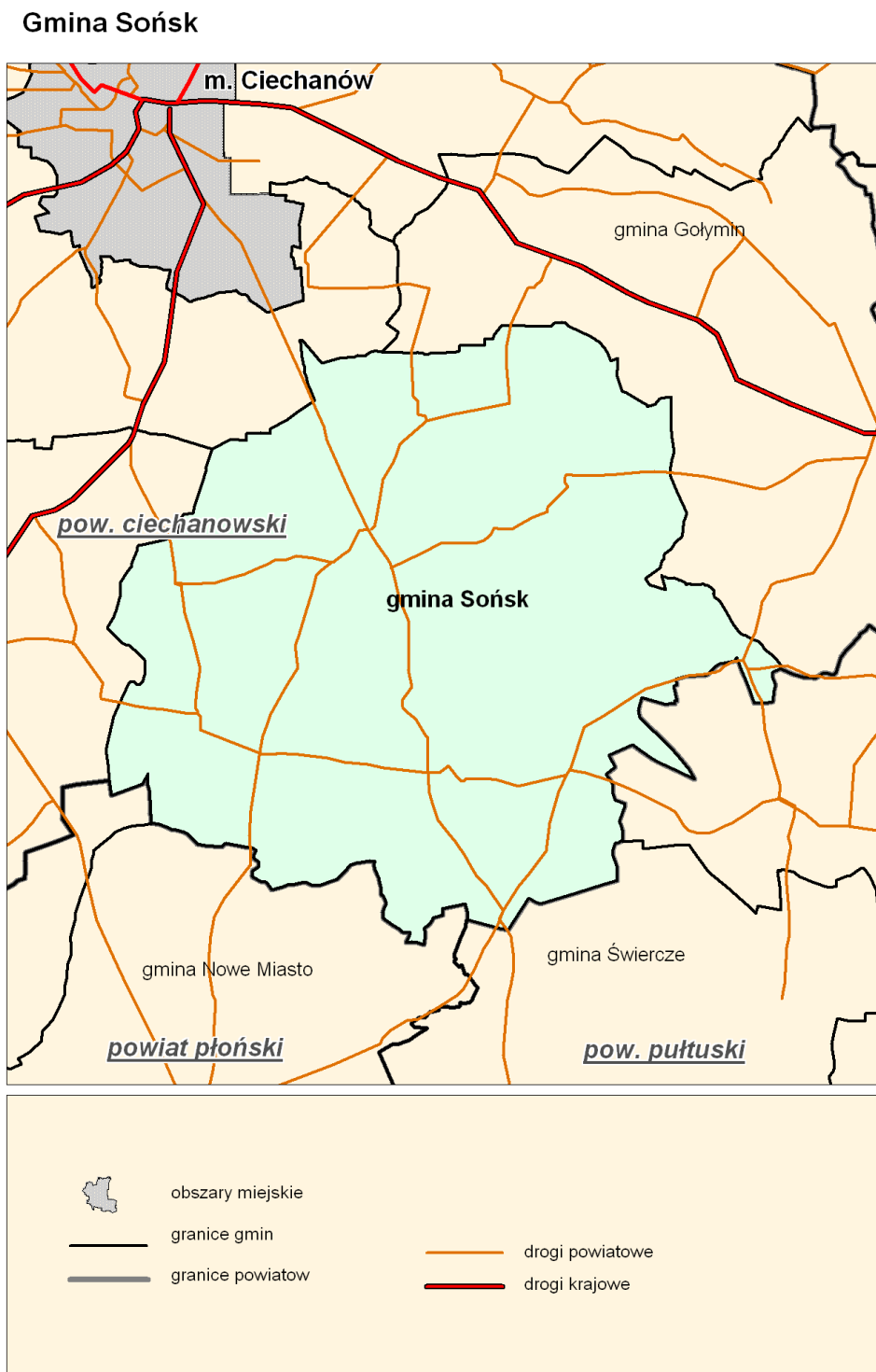
Najbardziej wykorzystywane odcinki dróg gminnych, stanowiące ważne elementy systemowych powiązań z drogami powiatowymi, wymagają pilnej przebudowy. Na sieci dróg gminnych znajduje się 8 obiektów mostowych oraz kilkadziesiąt przepustów pod tymi drogami. Większość (6) obiektów mostowych na drogach gminnych musi być przebudowana. W ostatnich latach zmodernizowano zaledwie dwa mosty.

Prawie wszystkie drogi gminne nie spełniają wymaganych¹² wymogów technicznych. Wg standardów UE dla tego typu dróg, muszą one mieć: szerokość pasa ruchu 2,50m. posiadać pobocza o szerokości nie mniejszej niż 0,75 m.; urządzenia odwadniające i odprowadzające wodę oraz równą nawierzchnię, dostosowaną do przenoszenia ruchu pojazdów o naciskach 100 kN/oś. Tymczasem przeciętna szerokość (dwa pasy ruchu) większości dróg gminnych - nie tylko w gminie Sońsk, ale we wszystkich gminach powiatu ciechanowskiego - ma około 4 m. Nie mają one również z reguły wymaganych poboczy, zaś tzw. przeciętna „nośność” na większości odcinków nie przekracza 70-80 kN/oś. Odrębnym problemem jest oznakowanie na wielu drogach oraz wymagająca poprawy organizacja ruchu w miejscach niebezpiecznych.

¹² Wymogi techniczne dla dróg publicznych w Polsce określa rozporządzenie ministra transportu i gospodarki morskiej z 02 marca 1999 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ich usytuowanie, (Dz.U. z 14.05.1999 r., nr 43, poz. 430).

Mapa nr 2 Sieć dróg w gminie Sońsk (drogi powiatowe)

Źródło: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego O/Ciechanów

Infrastruktura techniczna (energetyka)

Energia elektryczna służąca zaspokajaniu podstawowych potrzeb odbiorców indywidualnych i zbiorowych (podmioty gospodarcze) dostarczana jest spoza gminy. Służy temu napowietrzna linia przesyłowa WN 110 kV (Dębe–Nasielsk-Ciechanów). Linia ta przebiega na długości prawie 12 km. przez tereny wsi: Cichawy, Soboklęszcz, Łopacin, Bądkowo, Kosmy Pruszek i Sarnowa Góra. Gmina obsługiwana jest przez Zakład Energetyczny Płock – Dystrybucja Wschód Sp. z o.o. Wszystkie gospodarstwa rolne posiadają zasilanie energetyczne, rozprowadzane poprzez rozdzielczą sieć linii napowietrznych średniego napięcia 15 kV oraz stacje transformatorowe 15/0,4 KV a także sieć odbiorczą niskiego napięcia 230/380 V. Część lokalnych linii przesyłowych jest przestarzała. Odbija się to na jakości dostaw do odbiorców indywidualnych.

Ludność gminy nie korzysta z gazu sieciowego. Przez teren gminy nie przebiega bowiem sieć gazowa i mieszkańcy gminy korzystają z dostaw gazu bezprzewodowego. Są punkty sprzedaży gazu firm GAZPOL I BP, działają również firmy obwoźne.

Infrastruktura społeczna (edukacja i wychowanie)

Gmina Sońsk ma bogate, wieloletnie tradycje edukacyjne. Wiąże się one z działalnością społeczną Aleksandry Bąkowskiej i Aleksandra Świętochowskiego, którzy przed 100 laty zorganizowali w Gołotczyźnie jedno z pierwszych na Mazowszu i w kraju placówek edukacyjnych dla dzieci wiejskich.

Na terenie gminy funkcjonuje obecnie sześć publicznych placówek oświatowych podległych samorządowi gminy, 4 szkoły podstawowe oraz 2 gimnazja. Są to:

- Szkoła Podstawowa w Sońsku;
- Szkoła Podstawowa w Gąsocinie;
- Szkoła Podstawowa w Bądkowie;
- Szkoła Podstawowa w Koźniewie Wielkim;
- Gimnazjum w Sońsku;
- Gimnazjum w Gąsocinie.

Działają tu również dwa przedszkola, w Gołotczyźnie i Gąsocinie, które w pięciu oddziałach mają pod opieką prawie 120 dzieci.

Od 6 lat roku działają w gminie również placówki niepubliczne. Są to: Szkoła Podstawowa, Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące w Kałęczynie.

Na terenie gminy (w Gołotczyźnie) działa również Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy oraz Zespół Szkół im. Aleksandra Świętochowskiego (dominuje profil rolniczy). Od 1999 do 2007 roku prowadzony był przez samorząd powiatu ciechanowskiego. Obecnie szkoły rolnicze podlegają ministrowi rolnictwa i rozwoju wsi. Kształcą one w 17 oddziałach łącznie ponad 400 uczniów.

Prawie 95 % nauczycieli szkół w gminie legitymuje się tytułem magistra z przygotowaniem pedagogicznym. Większość nauczycieli mieszka na stałe w gminie.

Przez okres od roku szkolnego 1995/1996 do roku szkolnego 2003/2004 liczba uczniów w szkołach na terenie gminy była ustabilizowana na poziomie powyżej 1200 uczniów. Od roku szkolnego 2002/2003 liczba ta zaczyna spadać. Dane dotyczące liczby uczniów oraz ilości oddziałów we wszystkich placówkach oświatowych (szkoły podstawowe i gimnazja) oraz średniej liczby uczniów w oddziale w latach 1995-2007 ilustruje poniższa tabela.

Tabela 6 Dynamika liczby dzieci w szkołach publicznych na terenie gminy Sońsk w latach 1995-2007

Rok szkolny	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Średnia liczba dzieci w oddziale
1999/2000	1161	58	20,02
2000/2001	1112	58	19,17
2001/2002	1229	62	19,82
2002/2003	1217	61	19,95
2003/2004	1122	60	18,70
2004/2005	1131	61	18,54
2005/2006	1110	60	18,50
2006/2007	1047	59	17,75
2007/2008	1007	56	17,98

Źródło: Urząd Gminy w Sońsku

Publiczne szkoły podstawowe i gimnazja prowadzone są przez samorząd gminy. Nakłady budżetu gminy wraz z subwencją oświatową w zasadzie pokrywają podstawowe koszty funkcjonowania szkół. W wymiarze wieloletnim średnioroczny udział subwencji oświatowej w finansowaniu oświaty w gminie wynosi około 60 %.

Tabela nr 5 Nakłady na oświatę (budżet i subwencja oświatowa) w gminie Sońsk w latach 2005-2007

Wykonanie budżetu gminy			Subwencja oświatowa	
Rok	Ogółem oświata (w zł)	Udział w budżecie gminy (%)	Ogółem subwencja (w zł)	Udział w finansowaniu oświaty (%)
2005	6 931 944	55,2	4 918 601	70,9
2006	7 639 349	48,6	5 110 425	66,9
2007	7 848 642	45,3	5 429 837	69,2

Źródło: Urząd Gminy Sońsk

Infrastruktura społeczna (kultura)

Na terenie gminy znajduje się wiele materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, spośród których najbardziej znany jest dwór (oraz park) Aleksandry Bąkowskiej w Gołotczyźnie. Działa na terenie gminy licząca się na Mazowszu i w całym kraju (podlega samorządowi województwa mazowieckiego) placówka muzealna Muzeum Pozytywizmu w Gołotczyźnie (jest to oddział Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie). Waleń zabytku ma również część obiektów szkół rolniczych, w których działalność oświatową zapoczątkował przed 100 laty jeden z najwybitniejszych przedstawicieli pozytywizmu, wybitny działacz społeczny i pedagog Aleksander Świętochowski. Z obiektów zabytkowych na uwagę zasługują kościoły w Ciemnowku i Ślubowie oraz dzwonnica w Łopacinie.

Życie kulturalne mieszkańców gminy od 8 lat organizują Gminna Instytucja Kultury w Sońsku oraz Gminna Instytucja Kultury w Gąsocinie. W Sońsku działa również Gminna Biblioteka Publiczna, która ma swoją filię w Gąsocinie.

Infrastruktura społeczna (ochrona zdrowia, pomoc i opieka społeczna, bezpieczeństwo publiczne)

Podstawową opiekę zdrowotną mieszkańcom gminy zapewnia Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Anmed” w Sońsku. Działa tu 6 lekarzy (w tym 2 stomatologów) oraz 5 pielęgniarek. Świadczenia z zakresu specjalistycznej opieki zdrowotnej realizowane są przez poradnie specjalistyczne w niepublicznych i publicznych zakładach opieki zdrowotnej w pobliskim Ciechanowie oraz w Specjalistycznym Szpitalu Wojewódzkim, który w 23 oddziałach dysponuje 720 łózkami.

Zwiększają się systematycznie potrzeby w zakresie pomocy społecznej. Na terenie gminy zadania w tym zakresie realizuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sońsku. Średniorocznie obejmuje on pomocą ponad 200 rodzin dotkniętych ubóstwem, w których żyje prawie 800 osób. Stanowi to około 10 % ogółu mieszkańców gminy. Głównymi przyczynami świadczenia pomocy społecznej jest: ubóstwo, bezrobocie, długotrwała choroba, bezdomność, ochrona macierzyństwa i wielodzietność oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. W roku 2007 GOPS w Sońsku na realizację wszystkich swoich zadań przeznaczył kwotę 2 531 063 złotych, z tego z budżetu gminy 304 630 zł (12 %) oraz z budżetu wojewody mazowieckiego 2 226 433 zł (88 %).

Za zapewnienie porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli, ochronę przeciwpożarową i zapobieganie nadzwyczajnym zagrożeniom w gminie odpowiada współdziałający z wójtem gminy starosta ciechanowski, który ma do dyspozycji odpowiednie służby. Za ochronę przeciwpożarową w gminie odpowiadają sześć terenowych jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej. Dwie z nich – w Sońsku i Gąsocinie funkcjonują w krajowym systemie ratownictwa gaśniczego. Na terenie gminy Sońsk społecznie działa w jednostkach wiejskich OSP 260 strażaków (druhów). Drużyny są dobrze wyposażone w sprzęt gaśniczy.

Uwarunkowania rozwoju turystyki

Gmina Sońsk ma szczególnie korzystne warunki do rozwoju turystyki. Oprócz bogatego materialnego dziedzictwa kulturowego, z dominującym kompleksem parkowym i Muzeum Pozytywizmu w Gołotczyźnie oraz obiektów zabytkowych w kompleksie Zespołu Szkół Rolniczych. Gmina (Gołotczyzna) może stać się regionalnym a nawet krajowym ośrodkiem upamiętniającym oraz upowszechniającym społeczny i naukowy dorobek pozytywizmu, prezentującym pamiątki po Aleksandrze Świętochowskim, który pochowany został w Gołotczyźnie.

Istotne znaczenie dla rozwoju turystyki edukacyjnej mają miejsca pamięci narodowej w rejonie Sarnowej Góry, gdzie w roku 1920 toczyły się krwawe walki wojska polskiego z wojskami bolszewickimi w ramach operacji zwanej w historii bitwą warszawską

Na terenie gminy są doskonale warunki do organizacji gospodarstw agroturystycznych. Istnieją tu również korzystne uwarunkowania do wytyczania atrakcyjnych szlaków turystycznych, przede wszystkim rowerowych. Szansą na rozwój turystyki jest projekt utworzenia pasma turystycznego, biegnącego od Gołotczyzny przez Ciechanów, Opinogórze do Krasnego.¹³

¹³ Przedstawiony został w „Strategii rozwoju powiatu ciechanowskiego do roku 2020”.

Sońsk może być dobrym miejscem wypadowym dla turystów pragnących odwiedzić między innymi zabytkową pustelnię w Łopacinie a także interesujące miejscowości leżące niedaleko, ale poza gminą i powiatem ciechanowskim, m.in. wieś Rostkowo, gdzie urodził się św. Stanisław Kostka, czy Krasne z pięknym zabytkowym kościołem i stadnią koni pełnej krwi angielskiej. Na uwagę zasługuje również znana już na Mazowszu kraina (miasteczko) westernowa w Sarnowej Górze.

Dochody i wydatki budżetu gminy

Dochody gminy od roku 2000 sukcesywnie rosną. Wynosiły one w skali rocznej od nieco ponad 12,0 mln. zł w roku 2005 do 16,9 mln. zł w roku 2008. Większość wydatków w tych latach przeznaczano na pokrycie wydatków bieżących, w tym na utrzymanie placówek samorządowych oraz wynagrodzenia. Większość tych wydatków (około 50 %) budżetu przeznaczane jest na oświatę i kulturę. Wynosiły one średniorocznie około 70 % ogółu wydatków.

Na rozwój (wydatki inwestycyjne) gmina wydaje średnio około 20-25 % środków, jakie ma w dyspozycji. Jest to wskaźnik wyższy niż w wielu innych gminach wiejskich w powiecie ciechanowskim. W latach 2005-2008 gmina wydała na inwestycje ponad 10 mln. zł. Przyjęty na rok 2008 budżet gminy wyniósł po stronie dochodów 16.907.909 zł., zaś planowane wydatki będą nieco wyższe (20.808.091 zł.). Na rozwój (inwestycje) przeznaczy się kwotę 5.195.232 zł. Szczegółowe informacje dotyczące wielkości oraz struktury planowanych dochodów i wydatków gminy w latach 2005-2008 przedstawia tabela 6.

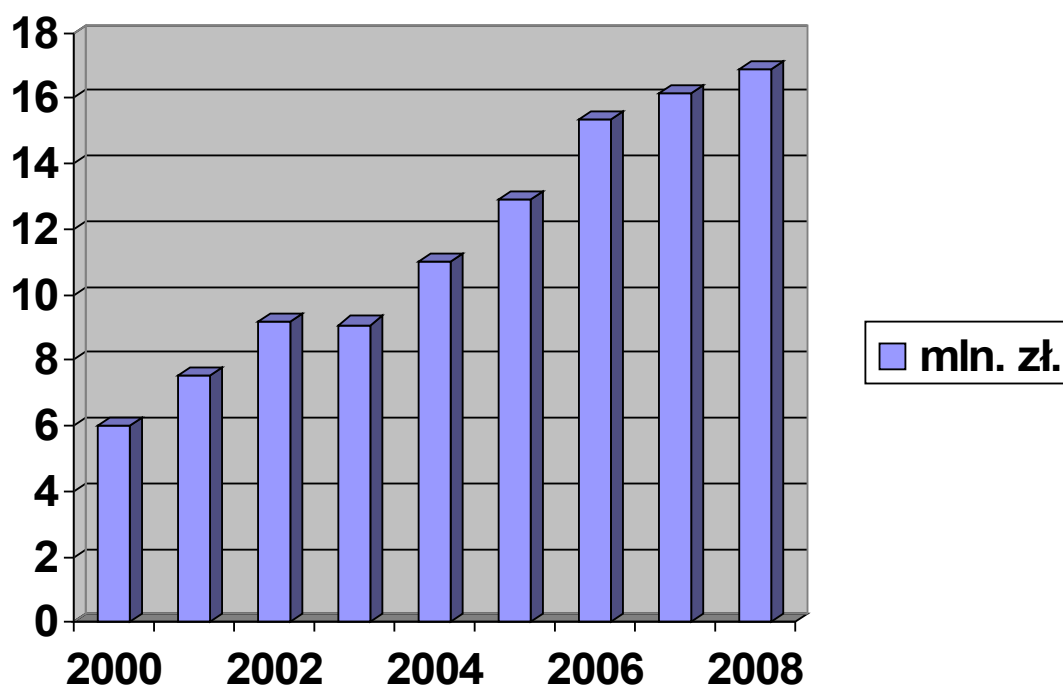
Tabela nr 6 Struktura planowanych dochodów i wydatków gminy Sońsk w latach 2005-2008 (w zł.)

Lp.	Lata	Dochody ogółem	Wydatki ogółem	Wydatki inwestycyjne
1	2	3	4	5
1	2005	12.095.113,00	13.468.439,00	1.018.505,00
2	2006	15.362.587,16	15.721.426,34	2.350.869,00
3	2007	16.120.971,13	17.316.718,58	3.344.844,00
4	2008	16.907.909,00	20.808.091,00	5.195.232,00

Źródło: Dane z Urzędu Gminy w Sońsku

Należy podkreślić, że idea rozwoju i usamodzielniania samorządów terytorialnych w Polsce po 1989 roku przynosiła sukcesywnie wzrost dochodów również samorządu gminy Sońsk. Pozwalało to zwiększać stopniowo wydatki na rozwój, na realizację niezbędnych dla wspólnoty samorządowej inwestycji publicznych. Proces ten w okresie minionych dziewięciu lat ilustruje poniższy diagram.

Wykres nr 1 Dynamika dochodów budżetu gminy w latach 2000-2008 (w mln. zł.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy w Sońsku

3. Działalność samorządu gminy oraz samorządu powiatowego w zakresie programowania rozwoju.

Przy opracowywaniu projektu strategii rozwoju gminy Sońsk do roku 2020 wzięto pod uwagę wszystkie aktualne dokumenty programowe samorządu gminy a także samorządów gmin sąsiednich. Przyjęto również jako ważny układ odniesienia dokumenty programowe samorządu powiatu ciechanowskiego, na którego obszarze gmina Sońsk się znajduje. Dotyczyło to przyjętych przez te samorzady do realizacji opracowań, zarówno o charakterze strategicznym jak i operacyjnych dokumentów programowych, dotyczących wybranych obszarów problemowych. Analiza obejmowała przede wszystkim studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, gminne plany rozwoju lokalnego oraz strategię rozwoju powiatu ciechanowskiego. Uwzględnienie w strategii gminy Sońsk uwarunkowań i celów polityk rozwoju najbliższych partnerów samorządowych sprzyjać ma racjonalizacji działań samorządu gminy oraz ich spójności i komplementarności w układzie lokalnym i subregionalnym.

Samorząd gminy Sońsk opracował dotychczas następujące dokumenty programowe, określające kierunki i cele rozwoju gminy:

1. „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sońsk” – uchwalone we wrześniu 2002 r.;
2. „Program ochrony środowiska gminy Sońsk na lata 2005-2011” – uchwalony w lipcu 2005 r.;
3. „Plan gospodarki odpadami gminy Sońsk na lata 2005-2011 ” – uchwalony w maju 2005 r.;
4. „Plan rozwoju lokalnego gminy Sońsk na lata 2004-2006 oraz 2007-2013” uchwalony w marcu 2006 roku;
5. „Strategia integracji i rozwiązywania problemów społecznych gminy Sońsk na lata 2007-2013” – uchwalona w kwietniu 2007 r.;
6. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla niektórych obszarów z terenu gminy.

Samorząd powiatu ciechanowskiego, na którego obszarze znajduje się gmina Sońsk, opracował w latach 2000-2007 następujące dokumenty programowe:

1. „Strategia rozwoju powiatu ciechanowskiego” – projekt przygotowany został w 2000 r., zaprezentowano go publicznie, ale ze względów formalno-prawnych nie był uchwalony przez Radę Powiatu;

2. Projekt „Powiat ciechanowski promujący zdrowie” – opracowany zgodnie z uchwałą Zarządu Powiatu w 2001 r., miał na celu zintegrowanie działań różnych instytucji działających w powiecie na rzecz promocji zdrowia;
3. „Program ochrony środowiska dla powiatu ciechanowskiego” – uchwalony przez Radę Powiatu w grudniu 2003 r., integralną częścią tego dokumentu jest „Powiatowy plan gospodarowania odpadami”;
4. „Program działania na rzecz osób niepełnosprawnych w powiecie ciechanowskim w latach 2004-2007” – uchwalony przez Radę Powiatu w marcu 2004 r., jego celem jest usuwanie barier z którymi borykają się osoby niepełnosprawne oraz wyrównywanie ich szans życiowych;
5. „Plan rozwoju lokalnego powiatu ciechanowskiego na lata 2004-2013” – przyjęty przez Radę Powiatu w listopadzie 2004 r., jako dokument wyznaczających kierunki działania Zarządu Powiatu w przedmiocie wskazania zadań inwestycyjnych w latach 2004-2006 i perspektywicznych do roku 2013;
6. „Strategia rozwiązywania problemów społecznych w powiecie ciechanowskim na lata 2006-2016”, przyjęta przez Radę Powiatu we wrześniu 2006 r.;
7. „Program budowania lokalnego systemu opieki nad dzieckiem i rodziną w powiecie ciechanowskim na lata 2006-2008”, przyjęty przez Radę Powiatu we wrześniu 2006 r., dokument określa kierunki modernizacji systemu opieki nad dzieckiem i rodziną w powiecie;
8. „Program zapobiegania przestępczości oraz ochrony bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego dla powiatu ciechanowskiego na lata 2006-2009” uchwalony przez Radę Powiatu w czerwcu 2006 r.;
9. „Plan reagowania kryzysowego powiatu ciechanowskiego”;
10. „Powiatowa strategia rozwiązywania problemów społecznych” integralną częścią tego dokumentu, przyjętego przez Radę Powiatu we wrześniu 2006 r., jest „Program promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy”;
11. „Program współpracy powiatu ciechanowskiego z organizacjami pozarządowymi oraz osobami prawnymi i jednostkami organizacyjnymi” jest dokumentem corocznie aktualizowanym;
12. „Program modernizacji dróg powiatowych w powiecie ciechanowskim do roku 2013” uchwalony przez Radę Powiatu we wrześniu 2007 r.;
13. „Strategia rozwoju powiatu ciechanowskiego do roku 2020” uchwalona pod koniec roku 2007.

W wielu dokumentach samorządu powiatowego znajdują się treści odnoszące się bezpośrednio lub pośrednio do spraw i problemów ważnych również dla wspólnoty samorządowej gminy Sońsk. Część potrzeb mieszkańców gminy w zakresie usług publicznych zaspokajana jest bowiem przez struktury powiatowe

w Ciechanowie. Najwięcej takich odniesień znajduje się w „Strategii rozwoju powiatu ciechanowskiego do roku 2020”. Dotyczy to przede wszystkim modernizacji sieci dróg powiatowych, wspierania rozwoju obszarów wiejskich, ochrony środowiska i gospodarki odpadami, projektów turystycznego wykorzystania walorów kulturowych Sońska i innych miejscowości z terenu gminy w ramach tworzenia pasma turystyczno-kulturowego, czy działań dotyczących promocji Ziemi Ciechanowskiej i Mazowsza.

Podkreślić należy duże znaczenie dla gminy programowania operacyjnego samorządu powiatowego w zakresie infrastruktury drogowej. W przyjętym w 2007 roku przez Radę Powiatu „Programie modernizacji dróg powiatowych powiatu ciechanowskiego do roku 2013” znalazły się zapisy dotyczące współdziałania samorządu powiatowego z gminami, również z gminą Sońsk, w zakresie współfinansowania modernizacji dróg powiatowych na terenach tych gmin. Na terenie gminy Sońsk znajduje się prawie 71 km. dróg powiatowych, które stanowią istotny element systemu transportowego gminy. W roku 2008 samorząd gminy włączył się w realizację przebudowy drogi powiatowej Ciechanów-Sońsk-Gąsocin, współfinansowaną (montaż finansowy) przez samorząd powiatowy, samorząd województwa mazowieckiego oraz samorząd gminy. W latach 2007-2013 na terenie gminy Sońsk przewiduje się zmodernizowanie dróg powiatowych o łącznej długości ponad 15 km.

4. Płaszczyzny współpracy międzygminnej (z samorządami sąsiednich gmin)

Realizacja wielu zadań samorządu gminy Sońsk, wymaga współdziałania z sąsiednimi gminami. Wynika to z potrzeby realizacji zasady spójności. Niektóre problemy nie kończą się bowiem na granicach administracyjnych, które z natury rzeczy mają umowny charakter. Dotyczy to przede wszystkim transportu zbiorowego i dróg publicznych, problemów ochrony środowiska i przyrody, gospodarki wodnej, a także porządku publicznego, bezpieczeństwa obywateli oraz obronności. Działania na tzw. obszarach stykowych wymagają nie tylko wzajemnego informowania się partnerów samorządowych, ale często sprawnej koordynacji działań.

Gmina Sońsk graniczy bezpośrednio z siedmioma gminami wiejskimi: Ciechanów, Ojrzeń i Gołymin w powiecie ciechanowskim, gminami Gzy i Świercze z powiatu pułtuskiego oraz gminami Nowe Miasto i Sochocin z powiatu płońskiego. Wśród ważniejszych problemów, które wymagają koordynacji działań lub prowadzenia przez te gminy wspólnej polityki rozwoju, wymienić należy m.in. potrzebę doskonalenia jakości i funkcjonalności dróg publicznych, efektywną gospodarkę odpadami, gospodarkę wodną, zarządzanie kryzysowe itp. Ważnym obszarem współdziałania gmin powinno być kształtowanie tożsamości regionalnej i tworzenie pozytywnego wizerunku (promocja) powiatów i Mazowsza.

Na rozwój gminy Sońsk istotny wpływ będzie miało wzajemne oddziaływanie problemów wynikających z jego powiązań funkcjonalno-przestrzennych z sąsiednimi gminami. Do głównych tego typu powiązań można zaliczyć:

z miastem Ciechanów (pośrednio, poprzez niewielki fragment terenu gminy wiejskiej Ciechanów):

- linia przesyłowa WN 110 kV;
- droga powiatowa nr 2421W;
- rejony turystyczne o znaczeniu regionalnym i krajowym;
- realizowany przez samorzady gmin program zagospodarowania odpadów komunalnych.

z gminą wiejską Ciechanów

- linia przesyłowa WN 110 kV;
- drogi powiatowe nr 2421W i 1212W;
- obszar zagrożony erozją wietrzną;
- obszary szczególnie narażone na zanieczyszczenia wód ze źródeł pochodzenia rolniczego;
- realizowany przez samorzady gmin program zagospodarowania odpadów komunalnych.

z gminą Gołymin:

- drogi powiatowe nr: 1222W, 1223W, 1228W, 2422W i 3429W ;
- obszar o wysokiej wartości (70 pkt. na skali 100 punktowej) warunków agroekologicznych (rolniczej przestrzeni produkcyjnej);
- obszar zagrożony erozją wietrzną;
- obszar szczególnie narażony na zanieczyszczenie wód ze źródeł pochodzenia rolniczego;
- realizowany przez samorzady gmin program zagospodarowania odpadów komunalnych.

z gminą Ojrzeń:

- drogi powiatowe nr: 1224W, 1226W i 1242W;
- obszar chronionego krajobrazu;
- obszar zagrożony erozją wietrzną;
- obszary szczególnie narażone na zanieczyszczenie wód ze źródeł pochodzenia rolniczego;
- realizowany przez samorzady gmin program zagospodarowania odpadów komunalnych.

z gminą Świercze:

- drogi powiatowe nr: 2421W i 3044W;
- obszar o wysokiej wartości (70 pkt. na skali 100 punktowej) warunków agroekologicznych (rolniczej przestrzeni produkcyjnej);
- obszar perspektywiczny dla pozyskiwania energii geotermalnej;
- obszary zagrożone erozją wietrzną;
- obszary szczególnie narażone na zanieczyszczenia wód ze źródeł pochodzenia rolniczego;
- realizowany przez samorzady gmin program zagospodarowania odpadów komunalnych.

z gminą Gzy:

- drogi powiatowe nr: 1242W i 2422W;
- obszar o wysokiej wartości (70 pkt. na skali 100 punktowej) warunków agroekologicznych (rolniczej przestrzeni produkcyjnej);
- obszary szczególnie narażone na zanieczyszczenia wód ze źródeł pochodzenia rolniczego;
- obszary zagrożone erozją wietrzną;
- realizowany przez samorzady gmin program zagospodarowania odpadów komunalnych.

z gminą Sochocin:

- obszar chronionego krajobrazu;
- obszar perspektywiczny dla pozyskiwania energii geotermalnej;
- rejony turystyczne o znaczeniu regionalnym;
- realizowany przez samorzady gmin program zagospodarowania odpadów komunalnych.

z gminą Nowe Miasto:

- drogi powiatowe nr: 1248W i 3044W;
- obszar perspektywiczny dla pozyskiwania energii geotermalnej;
- rejony turystyczne o znaczeniu regionalnym;
- realizowany przez samorzady gmin program zagospodarowania odpadów komunalnych.

Należy w tym miejscu podkreślić, że szczególną cechą większości strategii, programów i studiów opracowanych przez sąsiednie gminy jest niedostatek zapisów dotyczących współdziałania z najbliższymi partnerami samorządowymi gmin, powiatu i samorządem województwa. Powoduje to swoiste „zamykanie się” tych samorządów w obrębie własnych (określonych właściwością terytorialną) problemów. Nie sprzyja to realizacji zasady spójności i może ograniczać możliwości uzyskiwania zewnętrznego (głównie ze środków Unii Europejskiej) wsparcia realizacji zadań inwestycyjnych. Tylko niektóre samorzady gmin sąsiadujących z gminą Sońsk opracowały swoje strategie rozwoju. Większość dysponuje jedynie doraźnymi planami rozwoju lokalnego. Należy założyć, że w trakcie opracowywania przez te gminy własnych dokumentów strategicznych zidentyfikują one swoje problemy stykowe i określą płaszczyzny współdziałania, w tym również z gminą Sońsk, w ich rozwiązywaniu.

5. Współdziałanie z samorządem województwa mazowieckiego

Gmina Sońsk jest częścią województwa mazowieckiego, będąc jednym z 314 gmin leżących na obszarze tego regionu. Dokumenty strategiczne i operacyjne samorządu województwa mazowieckiego¹⁴ stanowią podstawowy, zewnętrzny układ odniesienia dla polityki rozwoju samorządu gminy. Spośród tych dokumentów najważniejszymi są: „Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020” oraz „Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego”. Podstawowym dokumentem operacyjnym jest „Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013”, który stanowi główny instrument zarządzania unijnymi funduszami wsparcia rozwoju regionalnego.

Podstawowe obszary współdziałania samorządów województwa i gminy określa przede wszystkim ustawa o samorządzie województwa¹⁵. Zgodnie z tą ustawą samorząd województwa zobowiązany jest do określenia strategii rozwoju województwa, uwzględniającej w szczególności następujące cele:

- 1) pielęgnowanie polskości oraz rozwój i kształtowanie świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej mieszkańców;
- 2) pobudzanie aktywności gospodarczej;
- 3) podnoszenie poziomu konkurencyjności i innowacyjności gospodarki województwa;
- 4) zachowanie wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń;
- 5) kształtowanie i utrzymanie ładu przestrzennego.

Realizacja tych celów, poprzez prowadzoną politykę rozwoju województwa, nie może naruszać samodzielności gminy. Musi jednak uwzględniać kilka zasadniczych przesłanek: - po pierwsze, że mieszkańcy gminy są jednocześnie mieszkańcami województwa, którzy tworzą z mocy prawa regionalną wspólnotę samorządową; - po drugie, że zadania publiczne samorządu województwa realizowane są na obszarze konkretnej gminy; i po trzecie, że polityki rozwoju samorządu województwa i samorządu gminy powinny być wzajemnie powiązane i spójne¹⁶.

¹⁴ Pełny wykaz strategicznych i programowych dokumentów przyjętych i realizowanych przez samorząd województwa mazowieckiego w ramach regionalnej polityki rozwoju w aneksie.

¹⁵ Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa (Dz. U. nr 91 z dnia 18 lipca 1998 r., poz. 576.)

¹⁶ Zob. cytowana wcześniej ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Według „Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego” teren gminy Sońsk, podobnie jak cały powiat ciechanowski leży w obszarze dużych wpływów aglomeracji warszawskiej. Głównymi cechami tego obszaru są:

- pozytywne oddziaływanie Warszawy, poprzez dostępność do chłonnego rynku pracy i usług wyższego rzędu;
- koncentracja korytarzy transportowych o znaczeniu europejskim i krajowym, tworzących pasma aktywności gospodarczej (powiat ciechanowski obejmuje korytarz transportowy K VI, którego wypełnienie stanowi linia kolejowa E65 oraz droga krajowa nr 7 na odcinku Warszawa-Gdańsk);
- określenie pasm aktywności społecznej i gospodarczej, opartych na Wielkiej Obwodnicy Mazowska oraz Dużej Obwodnicy Warszawy jako istotnych elementów uzupełniających główne osie rozwojowe regionu (dotyczy to dróg krajowych nr 60 i nr 50, w pobliskim Ciechanowie znajduje się węzeł komunikacyjny obejmujący te drogi krajowe oraz trzy drogi wojewódzkie 615, 616 i 617);
- duży i stabilny potencjał demograficzny tworzący zasoby pracy o zróżnicowanych kwalifikacjach;
- dobra dostępność infrastruktury społecznej o znaczeniu ponadlokalnym;
- stosunkowo korzystne (we wschodniej części powiatu, głównie na terenie gmin Opinogóra, Gołymin i części gminy Sońsk) warunki do produkcji rolnej i jej specjalizacji;
- duże zasoby kruszyw na obszarach gminy Sońsk oraz gminy wiejskiej Ciechanów;
- walory turystyczno-wypoczynkowe i istniejąca baza turystyczna.

Do głównych kierunków polityki zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego¹⁷, dotyczących bezpośrednio lub pośrednio gminy Sońsk, należą:

- **Wspomaganie rozwoju wybranych ośrodków osadniczych.**
Dotyczy to wzmacniania przez samorząd województwa roli ośrodków subregionalnych (m.in. Ciechanowa) w równoważeniu rozwoju na obszarach

¹⁷ Polityka przestrzenna województwa obejmuje zespół działań zmierzających do przekształcania struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa, transponujących ustalenia „Strategii rozwoju województwa mazowieckiego” adresowanych do całego województwa w zakresie: kształtowania sieci osadniczej, rozmieszczenia infrastruktury technicznej, ochrony środowiska przyrodniczego i dóbr kultury oraz przeciwdziałania największym zagrożeniom. Zrównoważoną strukturę funkcjonalno-przestrzenną Mazowsza będą tworzyć główne ośrodki osadnicze jako elementy węzłowe z siecią powiązań infrastrukturalnych, kształtujących potencjalne pasma rozwoju oraz przestrzenie otwarte o różnych funkcjach uwarunkowanych bezpośrednio cechami środowiska przyrodniczego.

obrzeżnych Mazowsza¹⁸. Gmina Sońsk leży w niewielkiej odległości od miasta Ciechanów.

- **Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej.**

W transporcie drogowym dotyczy to: budowy odcinka drogi ekspresowej nr S7 (Warszawa-Gdańsk); wzmocnienie nawierzchni dróg krajowych nr 50 i nr 60;

W systemach energetycznych dotyczy to uzyskania nowych połączeń z krajowym układem przesyłowym gazu, m.in. poprzez rozbudowę gazociągu wysokiego ciśnienia DN 700 Ciechanów-Nasielsk; poprawy pewności zasilania w energię elektryczną poprzez linie przesyłowe średniego i niskiego napięcia ze szczególnym wskazaniem obszarów wschodniej i północnej części województwa oraz rozwoju alternatywnych źródeł energii (biomasa, woda, wody geotermalne, wiatr i słońce).

W systemach wodociągowo-kanalizacyjnych podejmowane będą działania mające na celu złagodzenie nadmiernych dysproporcji w sieciowych systemach wodociągowych i kanalizacyjnych.

- **Poprawa warunków funkcjonowania środowiska przyrodniczego.**

W zakresie racjonalizacji gospodarki wodnej dotyczy to odbudowy zdewastowanych i modernizację funkcjonujących urządzeń gospodarki wodnej; prowadzenie właściwych melioracji; rozwój małej energetyki wodnej a także uporządkowanie gospodarki ściekowej na terenach wiejskich.

W zakresie zwiększania lesistości dotyczy to ogólnie zwiększenia wskaźnika lesistości poprzez m.in. powiększanie zwartych kompleksów leśnych oraz leśnych pasów izolacyjnych a także lokalne zadrzewianie i zakrzewianie.

W zakresie ochrony gleb największe znaczenie będzie miało przywracanie wartości użytkowej gruntom zdegradowanym (m.in. w wyniku powierzchniowej eksploatacji kopalin, np. żwiru).

W zakresie gospodarki odpadami zgodnie z „Planem gospodarki odpadami województwa mazowieckiego” samorząd województwa wspierał będzie tworzenie ponadgminnych systemów gospodarki odpadami, m.in. w podregionie ciechanowskim obejmującym gminy z kilku powiatów (również gminę Sońsk).

- **Ochrona i wykorzystanie wartości kulturowych.**

Ogólnym celem polityki w zakresie ochrony i wykorzystania wartości kulturowych jest kształtowanie tożsamości kulturowej Mazowsza. Na terenie powiatu ciechanowskiego kreowane jako ośrodki tożsamości kulturowej regionu będą Ciechanów, Gołotczyzna i Opinogóra. Gołotczyzna objęta została ochroną prawną jako obszar o cennym krajobrazie kulturowym. Samorząd

¹⁸ Dotyczy to przede wszystkim działań na rzecz ożywienia gospodarczego, rewitalizacji terenów przemysłowych, rozwoju szkolnictwa wyższego oraz kształcenia zawodowego a także specjalistycznej opieki medycznej.

województwa wspierał będzie również ochronę lokalnych zespołów budownictwa drewnianego oraz miejsc pamięci narodowej, pielęgnowanie odrębności kulturowej, promowanie lokalnego folkloru a także edukację w zakresie historii regionu i jego tożsamości kulturowej.

Przedstawione powyżej kierunki polityki przestrzennej samorządu województwa mazowieckiego odnoszonej również do powiatu ciechanowskiego oraz gminy Sońsk w latach 2007-2013 uzyskają istotne wsparcie realizacyjne w postaci środków unijnych. Uzyskają również wsparcie ze środków własnych samorządu województwa mazowieckiego w ramach „Mazowieckiego samorządowego programu wsparcia (z komponentami)”.

Zestaw map ilustrujących politykę przestrzenną samorządu województwa w odniesieniu do obszaru powiatu ciechanowskiego i gminy Sońsk, w aneksie.

6. Bilans strategiczny gminy

Pogłębiona analiza (diagnoza) stanu i uwarunkowań rozwoju gminy Sońsk oraz jej miejsca i pozycji w powiecie ciechanowskim oraz województwie mazowieckim, pozwala na dokonanie bilansu strategicznego gminy. Sporządzono go w oparciu o analizę SWOT, która polega na szczegółowym zestawieniu mocnych i słabych stron oraz określeniu szans i zagrożeń rozwoju powiatu. Bilans strategiczny gminy Sońsk, nawiązując do konstrukcji analiz wykonanych przez samorząd województwa mazowieckiego oraz przez ciechanowski samorząd powiatowy, został wykonany w odniesieniu do czterech obszarów problemowych:

- kapitał ludzki,
- terytorium,
- infrastruktura
- gospodarka

Szczegółowa analiza SWOT

Mocne strony gminy	Słabe strony gminy
Kapitał ludzki	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Duże lokalne zasoby pracy o zróżnicowanych kwalifikacjach; 2. Możliwość wykorzystania kapitału ludzkiego z pobliskiego Ciechanowa; 3. Wysoka jakość edukacji na poziomie podstawowym i gimnazjalnym (stuletnie tradycje edukacyjne Gołotczyzny); 4. Rosnąca otwartość mieszkańców gminy na wykorzystywanie nowoczesnych instrumentów tworzenia społeczeństwa informacyjnego. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niedostatek wykwalifikowanej kadry; 2. Wysokie bezrobocie; 3. Niski ogólny wskaźnik wykształcenia (głównie wyższego) mieszkańców gminy; 4. Migracja ludności - zwłaszcza młodej; 5. Postępujące ubożenie mieszkańców, zwłaszcza na oddalonych od centrum gminy terenach wiejskich; 6. Pogłębiający się proces starzenia się mieszkańców gminy; 7. Nadumieralność mężczyzn.
Terytorium	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Dobre i bardzo dobre gleby; 2. Duże zasoby kruszyw; 3. Zasoby wód geotermalnych; 4. Niski stopień degradacji powierzchni ziemi (czyste środowisko przyrodnicze); 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Małe zasoby wód; 2. Niski poziom lesistości; 3. Brak lokalnych źródeł energii. 4. Położenie gminy w niekorzystnej relacji przestrzennej do krajowego i regionalnego systemu komunikacji

<p>5. Atrakcyjne turystycznie położenie gminy (w kompleksie Ciechanów – Opinogóra –Gołotczyzna oraz na obszarze Zielonych Płuc Polski);</p> <p>6. Cenne dziedzictwo kulturowe.</p>	<p>drogowej;</p>
<p>Infrastruktura</p>	
<p>1. Bardzo wysoki (100%) wskaźnik zwodociągowania gminy i dobra jakość wody pitnej ;</p> <p>2. Wysoka jakość infrastruktury społecznej (administracja publiczna, edukacja, kultura, ochrona zdrowia);</p> <p>3. Istnienie atrakcyjnych obiektów turystycznych o znaczeniu regionalnym i krajowym;</p> <p>4. Dobre powiązania komunikacyjne gminy, wewnętrzne oraz w układzie powiatowym;</p> <p>5. Bliskość specjalistycznej (o znaczeniu regionalnym) opieki zdrowotnej w Ciechanowie.</p>	<p>1. Dysproporcje pomiędzy istniejącymi a wymaganymi standardami technicznymi dróg gminnych;</p> <p>2. Niski poziom infrastruktury kanalizacyjnej;</p> <p>3. Brak uzbrojonych terenów pod inwestycje.</p> <p>4. Niska jakość lokalnych linii energetycznych;</p> <p>5. Słabo rozwinięta baza dystrybucji i przechowalności płodów rolnych;</p> <p>6. Niski stopień retencjonowania wód powierzchniowych;</p> <p>7. Brak dróg krajowych i wojewódzkich.</p>
<p>Gospodarka</p>	
<p>1. Baza surowcowa dla budownictwa, (kruszywa) mogąca w istotny sposób podnieść konkurencyjność gminy;</p> <p>2. Funkcjonowanie i rozwój dobrych, produkcyjnych gospodarstw rolnych oraz ich wysoka pozycja konkurencyjna w powiecie i regionie;</p> <p>3. Poprawiająca się struktura obszarowa gospodarstw rolnych;</p> <p>4. Rozwój usług produkcyjnych i bytowych;</p> <p>5. Dobre warunki dla rozwoju gospodarki turystycznej;</p> <p>6. Bliskość instytucji rynkowych w Ciechanowie;</p> <p>7. Realizacja inwestycji infrastrukturalnych, zwłaszcza transportowych;</p> <p>8. Zmiana pokoleniowa w gospodarce rolnej.</p>	<p>1. Słaby przepływ innowacji i efektów działalności naukowo- badawczej i rozwojowej do gospodarki.</p> <p>2. Wysoko zamortyzowana część majątku trwałego, przy braku środków finansowych na jego modernizację techniczną;</p> <p>3. Mało efektywna promocja możliwości gospodarczych gminy;</p> <p>4. Słaba integracja producentów rolnych.</p>

Szanse i zagrożenia rozwoju gminy

Szanse	Zagrożenia
Kapitał ludzki	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Dynamiczny rozwój szkolnictwa wyższego i średniego na terenie miasta Ciechanów; 2. Rozwój kraju zmierzający do powstania społeczeństwa informacyjnego; 3. Możliwość wykorzystania potencjału osób wykształconych i powracających z pracy za granicą na lokalnym rynku pracy; 4. Wykorzystanie środków publicznych oraz EFS - w kierunku podniesienia poziomu wykształcenia społeczeństwa, podnoszenia lub zmiany kwalifikacji zawodowych oraz przeciwdziałania bezrobociu. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Możliwość wystąpienia napięć społecznych w przypadku pogłębiania się polaryzacji społecznej - ubożenie społeczeństwa. 2. Niedostateczne powiązania systemu edukacji z rynkiem pracy. 3. Atrakcyjność dużych ośrodków miejskich oraz krajów z Unii Europejskiej powodem migracji młodych , wykształconych mieszkańców gminy - w celach zarobkowych. 4. Wzrost barier w dostępie do specjalistycznej opieki medycznej i badań profilaktyczno - diagnostycznych oraz brak decyzji rządu w sprawie ochrony zdrowia.
Terytorium	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Wykorzystanie przez samorząd województwa walorów kulturowych gminy do rozwoju turystyki i rekreacji; 2. Wzrost zainteresowania społeczeństwa większych miast obszarami wiejskimi; 3. Współdziałanie na rzecz rozwoju i promocji obszaru „Zielone Płuca Polski.” 4. Wykorzystanie możliwości finansowych z PROW w kierunku modernizacji i rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich; 5. Utworzenie Zintegrowanego Systemu Gospodarki Odpadami dla subregionu ciechanowskiego - szansą na poprawę środowiska przyrodniczego na terenie objętym w/w programem. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niewystarczające przekształcenia struktury społeczno - gospodarczej dla polepszenia konkurencyjności gminy; 2. Możliwość wystąpienia zagrożeń środowiska w szerszej skali oraz coraz częstsze występowanie klęsk żywiołowych; 3. Możliwość pojawienia się barier w dostępie do środków finansowych krajowych i zewnętrznych na aktywną ochronę środowiska.
Infrastruktura	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Uzyskanie środków z funduszy Unii Europejskiej i samorządu województwa 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niestabilna polityka przestrzenna państwa; 2. Wysoki koszt inwestycji drogowych

<p>na wsparcie rozwoju infrastruktury technicznej, środowiska, obszarów wiejskich i rozwoju turystyki.</p> <p>2. Modernizacja i poprawa jakości sieci dróg ponadgminnych.</p>	<p>(krajowych i regionalnych), utrudniający podejmowanie w szerszym zakresie działań na rzecz modernizacji sieci dróg lokalnych;</p>
<p>Gospodarka</p>	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Proces decentralizacji państwa -wzrost uprawnień samorządów; 2. Włączenie Polski w system funduszy strukturalnych Unii Europejskiej; 3. Rozwój gospodarki opartej na wiedzy i społeczeństwie informacyjnym, przyczyniający się do wzrostu gospodarczego kraju; 4. Zwiększenie napływu inwestycji zagranicznych i związanego z tym transferu nowoczesnych technologii i innowacji – szansą na modernizację sektora MSP; 5. Korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa - wynikające z dostępu do środków unijnych w ramach PROW 2007-2013; 6. Wykorzystanie efektów globalizacji do rozwoju rynku usług; 7. Wzrost konkurencyjności polskich produktów żywnościowych w Unii Europejskiej. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wysokie bariery w dostępie do kapitału przeznaczonego na tworzenie i rozwój przedsiębiorstw; 2. Wzrost kosztów produkcji prowadzący do osłabienia konkurencyjności cenowej polskich produktów; 3. Niedostateczna dywersyfikacja źródeł zaopatrzenia w energię elektryczną i gaz; 4. Utrzymywanie zcentralizowanego systemu finansów publicznych , uniemożliwiające zaspokajanie bieżących oraz perspektywicznych potrzeb społeczeństwa przez jednostki samorządu terytorialnego; 5. Pogorszenie klimatu dla wymiany gospodarczej z zagranicą, w tym z sąsiadami wschodnimi.

Analiza istniejących i przewidywanych uwarunkowań rozwoju gminy, które mogą mieć istotny, bezpośredni lub pośredni, wpływ na jej rozwój, pozwoliła na określenie misji, wizji oraz głównych kierunków rozwoju powiatu, jego celów strategicznych, operacyjnych oraz proponowanych działań i zadań.

7. Cele i priorytety rozwoju gminy

W „Strategii rozwoju gminy Sońsk do roku 2020” wizję rozwoju streszcza hasło: „**Gmina Sońsk to bezpieczna i dostatnia część Ziemi Ciechanowskiej, gdzie pozytywistyczne tradycje edukacyjne, aktywność mieszkańców i współczesne wyzwania cywilizacyjne określają kierunki społeczno-gospodarczego rozwoju gminnej wspólnoty samorządowej**”. Dlatego naczelną ideą tego dokumentu (**misją**) powinno być **dążenie do osiągnięcia odczuwalnej przez wszystkich mieszkańców gminy poprawy jakości ich życia i pracy oraz do osiągnięcia coraz lepszego wizerunku i poprawy pozycji konkurencyjnej gminy na Mazowszu**.

Wizja rozwoju gminy zawarta w haśle „*Gmina Sońsk to bezpieczna i dostatnia część Ziemi Ciechanowskiej, gdzie pozytywistyczne tradycje edukacyjne, aktywność mieszkańców i współczesne wyzwania cywilizacyjne określają kierunki społeczno-gospodarczego rozwoju gminnej wspólnoty samorządowej*” stanowi syntetyczny opis stanu gminy, jaki samorząd zamierza osiągnąć w wyniku prowadzenia przedstawionej w „Strategii...” polityki rozwoju. Formuła ta ma istotne znaczenie dla umacniania lokalnych więzi łączących mieszkańców gminy Sońsk, a także dla ich utożsamiania się z polityką rozwoju prowadzoną przez samorząd Gminy.

Naczelną ideą (misją) strategii – „*dążenie do uzyskania odczuwalnej przez wszystkich mieszkańców gminy poprawy jakości ich życia i pracy oraz do osiągnięcia coraz lepszego wizerunku i pozycji konkurencyjnej gminy Sońsk na Mazowszu*” jest celem nadrzędnym polityki rozwoju gminy.

W „Strategii...” określa się następujące cele długookresowe/strategiczne:

- 1. poprawa warunków życia i pracy mieszkańców gminy;**
- 2. dążenie do spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy oraz do jej zrównoważonego rozwoju;**

3. tworzenie warunków do osiągnięcia wysokiej pozycji konkurencyjnej gminy na żywnościowym i turystycznym rynku Mazowsza.

4. ugruntowanie pozycji Gołotczyzny jako ważnego, regionalnego i krajowego ośrodka kultywującego dziedzictwo i dorobek pozytywizmu;

Urzeczywistnianie celów strategicznych następować powinno poprzez realizację następujących celów operacyjnych:

1. rozwój i doskonalenie kapitału społecznego;
2. modernizacja i rozwój infrastruktury technicznej;
3. rozwój obszarów wiejskich przy zachowaniu i pielęgnowaniu walorów środowiska przyrodniczego
4. wykorzystywanie zasobów kulturowych dla rozwoju gminy;
5. tworzenie warunków dla poprawy bezpieczeństwa mieszkańców, turystów oraz innych osób przebywających na terenie gminy;
6. doskonalenie funkcjonowania administracji samorządowej oraz innych instytucji świadczących w gminie usługi publiczne;
7. kształtowanie pozytywnego wizerunku i wysokiej pozycji konkurencyjnej gminy.

Realizacja celów operacyjnych wymaga określenia ich przedmiotów oraz zakresów a także wskazania działań samorządu gminy kierunkujących realizację konkretnych zadań.

Cel 1. Rozwój i doskonalenie kapitału społecznego.

Tworzenie warunków do rozwoju cywilizacyjnego i postępu społecznego a także osiągnięcia i utrzymania wysokiego tempa rozwoju gospodarczego gminy wymaga przede wszystkim zdrowych i sprawnych kadr o wysokich kwalifikacjach oraz umiejętnościach. Dlatego konieczny jest rozwój infrastruktury społecznej, umożliwiającej propagowanie zdrowego stylu życia, tworzenie efektywnej opieki zdrowotnej oraz stały wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców gminy. Można to osiągać przede wszystkim poprzez: promocję zdrowia, poprawę warunków i jakości kształcenia w lokalnych placówkach oświatowych, rozwój instytucji kultury, zwiększanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży; zachęcanie do uzyskiwania wykształcenia wyższego; znajomość języków obcych oraz umiejętność korzystania z technik komputerowych a także poprzez edukację permanentną. Aby realizować ten cel podejmowane będą następujące działania:

- 1.1. promocja i ochrona zdrowia;
- 1.2. inwestowanie w doskonalenie i rozwój bazy oświatowej;
- 1.3. doskonalenie kadry pedagogicznej w szkołach;
- 1.4. wspieranie działalności instytucji kultury;
- 1.5. upowszechnianie umiejętności obsługi komputerów oraz znajomości języków obcych;
- 1.6. rozwój nowoczesnych form i metod edukacji permanentnej;
- 1.7. doskonalenie organizacji połączeń komunikacyjnych między środowiskami wiejskimi a placówkami oświatowymi, kulturalnymi i ochrony zdrowia;
- 1.8. utworzenie gminnego centrum informacji.

Cel 2. Modernizacja i rozwój infrastruktury technicznej.

Uzyskanie poprawy jakości i funkcjonalności infrastruktury technicznej, obejmującej systemy komunikacyjne (drogowe), pewność ciągłego zaopatrzenia w wodę i energię, efektywną gospodarkę wodną i wodno-ściekową, stanowić może istotny zespół czynników rozwoju, zarówno gospodarczego jak i społecznego. W wymiarze gospodarczym taki stan infrastruktury może sprzyjać zainteresowaniu inwestorów oraz procesom innowacyjnym. W szerszym wymiarze społecznym może stać się istotnym źródłem postępu cywilizacyjnego a w wymiarze gminnym może sprzyjać skutecznej walce z bezrobociem, umożliwiając poprawę warunków życia ludności. W celu stopniowego osiągania tych efektów podejmowane będą działania obejmujące:

- 2.1. modernizację dróg gminnych;
- 2.2. poprawę lokalnego systemu funkcjonalnych powiązań dróg gminnych z drogami powiatowymi;
- 2.3. wykorzystanie magistrali kolejowej E 65;
- 2.4. tworzenie warunków do zapewniania bezpieczeństwa energetycznego mieszkańcom gminy i podmiotom gospodarczym;
- 2.5. promowanie wykorzystywania energii odnawialnej;
- 2.6. wspieranie modernizacji urządzeń melioracyjnych;
- 2.7. wspieranie nowoczesnych rozwiązań technicznych i organizacyjnych w zakresie gospodarki wodno-ściekowej i gospodarki odpadami.

Cel 3. Rozwój obszarów wiejskich przy zachowaniu i pielęgnowaniu walorów środowiska przyrodniczego

Rozwój obszarów wiejskich oznacza takie tworzenie warunków życia i pracy na wsi, aby możliwe było stopniowe przechodzenie od obecnego ograniczania produkcji, słabości technicznego i technologicznego wyposażenia producentów rolnych oraz rozdrobnienia gospodarstw do stanu, gdy duże towarowe, specjalizujące się gospodarstwa rodzinne osiągać będą wysoką wydajność i poziom dochodów. Chodzi również o wspieranie organizowania na wsi wielokierunkowej przedsiębiorczości w zakresie pozarolniczej działalności produkcyjnej i usługowej, przy zachowaniu a także wykorzystywaniu walorów środowiska przyrodniczego. Aby realizować ten cel podejmowane będą następujące działania:

- 3.1. rozwój infrastruktury technicznej służącej producentom rolnym, obejmującej przede wszystkim usprawnianie powiązań drogowych na obszarach produkcji rolnej; rozbudowę wiejskich sieci wodociągowych i kanalizacyjnych; budowę lokalnych i wspieranie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków; inicjowanie modernizacji lokalnych sieci elektroenergetycznych a także budowy sieci gazowych;
- 3.2. tworzenie warunków do wzmacniania konkurencyjności gospodarstw rolnych z terenu gminy, poprzez m.in. ich modernizację, ekologizację i specjalizację oraz organizowanie różnorodnych form powiązań i kooperacji zarówno w układzie poziomym (grupy producenckie), jak i pionowym (pomiędzy producentami, przetwórcami, odbiorcami itp.);
- 3.3. wspieranie tworzenia na wsi nowych miejsc pracy (zwłaszcza samo zatrudnienia) w zakresie działalności pozarolniczej (turystyka i agroturystyka, obsługa rolnictwa, konserwacja przyrody, kultura, szeroka paleta usług bytowych, usług związanych z gospodarką odpadami oraz z utrzymywaniem infrastruktury technicznej a także rzemiosło artystyczne itp.);
- 3.4. wdrażanie programów rolno-środowiskowych oraz programu zalesień;
- 3.5. tworzenie warunków do rozwoju specjalistycznego doradztwa oraz kształcenia ustawicznego w środowiskach wiejskich.

Cel 4. Wykorzystywanie zasobów kulturowych dla rozwoju gminy

Gmina Sońsk może i powinna efektywnie wykorzystywać dla rozwoju swoje bogate zasoby kulturowe. Miejsowości z terenu gminy, charakteryzujące się najcenniejszymi układami architektonicznymi (Gołotczyzna) i ruralistycznymi, wartościami krajobrazowymi, tradycją historyczną i zabytkowymi obiektami, mogą kształtować swój rozwój wykorzystując te walory. Mogą one stanowić wartościowy produkt

turystyczny i źródło rozwoju specjalistycznych usług. Na terenie gminy szczególnie cenne są zasoby kulturowe w Gołotczyźnie, Gąsocinie, i innych miejscowościach oraz przyrodnicze na terenach chronionego krajobrazu. Efektywnemu, korzystnemu dla mieszkańców gminy, wykorzystywaniu tych walorów sprzyjać mają następujące działania:

pozyskiwanie, gromadzenie i upowszechnianie informacji dotyczących dziedzictwa kulturowego gminy;
promocja dorobku Aleksandra Świętochowskiego i pozytywizmu polskiego służąca rozwojowi gminy;
rewitalizacja terenów wokół zespołu zabytkowego Gołotczyzny poprzez wykorzystywanie ich do rozwoju funkcji turystycznych;
modernizacja bazy służącej działalności kulturalnej i wspieranie rozbudowy zaplecza turystycznego;
wspieranie działań związanych z zagospodarowaniem na terenie gminy części pasma turystyczno-kulturowego organizowanego na obszarze powiatu ciechanowskiego i powiatu przasnyskiego oraz rozwój sieci szlaków turystycznych w gminie;
usprawnienie powiązań komunikacyjnych w ramach pasm i szlaków turystycznych;
wspieranie działalności lokalnej organizacji turystycznej;
tworzenie dogodnych warunków do rozwoju kompleksu turystycznego i wypoczynkowo-rekreacyjnego w Gołotczyźnie;
rozwijanie w gminie, zintegrowanego na obszarze Mazowsza, systemu informacji i promocji turystycznej.

Cel 5. Tworzenie warunków dla poprawy bezpieczeństwa mieszkańców, turystów oraz innych osób przebywających na terenie gminy

Zapewnienie bezpieczeństwa obywatelom jest podstawowym zadaniem władz publicznych. Aby skutecznie zapobiegać takim zagrożeniom jak: przestępczość, terroryzm, klęski żywiołowe, katastrofy i awarie, wypadki drogowe a także patologiom społecznym, na obszarze gminy podejmowane będą następujące działania:

- 5.1. usprawnianie funkcjonowania systemów informacyjnych w gminie;
- 5.2. organizowanie kampanii i akcji prewencyjnych, których celem będzie informowanie i edukowanie społeczeństwa w sprawach dotyczących zagrożeń bezpieczeństwa;

- 5.3. wprowadzanie nowoczesnych form i metod monitoringu miejsc publicznych szczególnie zagrożonych przestępczością oraz wypadkowością;
- 5.4. poprawa organizacji ruchu drogowego oraz jakości dróg i urządzeń drogowych;
- 5.5. integrowanie i wspieranie działających na terenie gminy służb ratowniczych (policja, straż pożarna, służba zdrowia) oraz doskonalenie gminnego systemu reagowania kryzysowego;
- 5.6. objęcie programami profilaktyki, interwencji, terapii, i poradnictwa osób lub rodzin z grupy wysokiego ryzyka, w sytuacji nasilających się zagrożeń;
- 5.7. współdziałanie z partnerami społecznymi na rzecz rozwiązywania problemów społecznych;

Cel 6. Doskonalenie funkcjonowania administracji samorządowej oraz innych instytucji świadczących w gminie usługi publiczne

Jednym z istotnych warunków efektywnego zarządzania gminą, organizowania życia mieszkańców oraz inicjowania i wdrażania procesów rozwojowych jest kompetentna i sprawna, dysponująca środkami materialnymi, kadra lokalnej administracji samorządowej oraz działających w gminie instytucji publicznych. Jest to szczególnie ważne dla programowania i realizacji konkretnych działań oraz pozyskiwania dla nich zewnętrznego wsparcia organizacyjnego i rzeczowo-finansowego. Dla realizacji tego celu podejmowane będą następujące działania:

doskonalenie wiedzy i umiejętności pracowników samorządowych;
kształtowanie postaw proinnowacyjnych;
zwiększanie skali i zakresu wykorzystywania technik informatycznych w administracji publicznej;
utworzenie gminnego centrum informacji;

Cel 7. Kształtowanie pozytywnego wizerunku i wysokiej pozycji konkurencyjnej gminy

Na możliwości rozwoju gminy, oprócz korzystnych uwarunkowań społeczno-gospodarczych, ogromny wpływ będzie miało również kształtowanie jej pozytywnego wizerunku wśród mieszkańców oraz w otoczeniu zewnętrznym. Będzie to sprzyjać tworzeniu dobrego klimatu

zarówno dla inwestycji jak i dla rozwoju przedsiębiorczości w sferze produkcyjnej i w usługach, głównie turystycznych. W efekcie umożliwi tworzenie wysokiej pozycji konkurencyjnej gminy w powiecie i regionie, w kraju i poza jego granicami. W tym celu podejmowane będą następujące działania:

- 7.1. eksponowanie współczesnych walorów gminy oraz atrakcyjna i efektywna prezentacja jej osiągnięć i możliwości;
- 7.2. wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego w rozwoju i promocji gminy;
- 7.3. wspieranie działalności i rozwoju Muzeum Pozytywizmu w Gołotczyźnie, podległej samorządowi województwa placówki kultury;
- 7.4. efektywne wykorzystywanie dla celów informacyjno-edukacyjnych i promocyjnych oraz dla rozwoju gminy lokalnych mediów;
- 7.5. opracowanie elementów identyfikacji wizualnej w tym znaku graficznego (logo gminy);
- 7.6. aktywny udział samorządu gminy w działaniach z zakresu programowania rozwoju i promocji Mazowsza;
- 7.7. wspieranie inicjatyw służących kształtowaniu życzliwych swojej małej ojczyźnie postaw obywatelskich mieszkańców gminy;

Przedstawione wyżej cele operacyjne, oraz przewidziane w ich zakresach działania, realizowane będą przez samorząd gminy oraz jednostki działające na jej terenie poprzez zestawy konkretnych zadań. Z uwagi na ograniczone - w stosunku do potrzeb - możliwości finansowe samorządu gminy, działania te zostały uhierarchizowane ze wskazaniem działań priorytetowych.

Działania priorytetowe w ramach celu 1: Rozwój i doskonalenie kapitału społecznego

- **promocja i ochrona zdrowia;**

Zadaniem priorytetowym w tym zakresie będzie wprowadzenie do działalności szkół zajęć poświęconych propagowaniu zdrowego stylu życia a także zwiększenie zakresu i uatrakcyjnienie lekcji wychowania fizycznego. Ważnym zadaniem będzie również zwiększanie częstotliwości prowadzonych w szkołach okresowych badań stanu zdrowia dzieci i młodzieży.

- inwestowanie w doskonalenie i rozwój bazy oświatowej;

Podstawowym zadaniem będzie stopniowe, odpowiednie do potrzeb, modernizowanie obiektów szkolnych oraz wyposażenia dydaktycznego (m.in. pracownie przedmiotowe) poszczególnych szkół na terenie gminy. Ważnym zadaniem będzie poprawa warunków prowadzenia zajęć z wychowania fizycznego.

- wspieranie działalności instytucji kultury

Głównym zadaniem będzie integrowanie poprzez Gminne Instytucje Kultury w Sońsku i Gąsoccinie działalności kulturalnej szkół i organizacji społecznych. Ważną funkcją tej działalności będzie kultywowanie lokalnych obyczajów, eksponowanie dziedzictwa kulturowego gminy oraz organizowanie lokalnych imprez kulturalnych. Szczególną troską samorządu gminy będzie wspieranie imprez kulturalnych o znaczeniu regionalnym.

Działania priorytetowe w ramach celu 2: Modernizacja i rozwój infrastruktury technicznej

- modernizacja dróg gminnych;

Zadaniem priorytetowym będzie opracowanie ramowego programu modernizacji dróg gminnych oraz umieszczenie wskazanych tam zadań w wieloletnich planach inwestycyjnych, pozyskiwanie zewnętrznych środków wsparcia oraz sukcesywna realizacja gminnych inwestycji drogowych.

- poprawa lokalnego systemu funkcjonalnych powiązań dróg gminnych z drogami powiatowymi;

Podstawowym zadaniem będzie podjęcie współdziałania z samorządem powiatu ciechanowskiego w sprawie realizacji programu modernizacji dróg powiatowych na obszarze gminy. Istotne znaczenie w tym zadaniu będzie miała współpraca z samorządem województwa mazowieckiego, wdrażającym „Regionalny Program Operacyjny województwa mazowieckiego na lata 2007-2013” oraz „Mazowiecki samorządowy program wsparcia”.

- tworzenie warunków do zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego mieszkańcom gminy i podmiotom gospodarczym;

Głównym zadaniem samorządu w tym zakresie będzie opracowanie założeń i programu zaopatrzenia w energię gminy Sońsk a także przekonywanie dystrybutora energii elektrycznej do modernizacji przestarzałych lokalnych linii przesyłowych.

- wspieranie nowoczesnych rozwiązań technicznych i organizacyjnych w zakresie gospodarki wodno-ściekowej i gospodarki odpadami;

Priorytetowym zadaniem będzie pełna realizacja „Planu gospodarki odpadami gminy Sońsk na lata 2005-2011” oraz włączenie się gminy do realizacji *Zintegrowanego systemu gospodarki odpadami komunalnymi dla gmin regionu ciechanowskiego*. Istotne znaczenie będzie miała również intensyfikacja działań edukacyjnych mieszkańców w tym zakresie.

Działania priorytetowe w ramach celu 3:

Rozwój obszarów wiejskich przy zachowaniu i pielęgnowaniu walorów środowiska przyrodniczego

- rozwój infrastruktury technicznej służącej producentom rolnym, obejmującej przede wszystkim usprawnienie powiązań drogowych na obszarach produkcji rolnej; rozbudowę wiejskich sieci wodociągowych i kanalizacyjnych, budowę lokalnych i wspieranie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków, inicjowanie modernizacji lokalnych sieci elektroenergetycznych a także budowy lokalnych sieci gazowych.

Głównym zadaniem samorządu gminy w pierwszym etapie realizacji Strategii będzie opracowanie programu rozwoju obszarów wiejskich na obszarze gminy Sońsk na lata 2009-2015 a także ułatwianie realizacji inwestycji infrastrukturalnych w gminie.

- wspieranie tworzenia na wsi nowych miejsc pracy (zwłaszcza samozatrudnienia) w zakresie działalności pozarolniczej (turystyka, i agroturystyka, obsługa rolnictwa, konserwacja przyrody, kultura, szeroka paleta usług bytowych, usług związanych z gospodarką odpadami oraz z utrzymaniem infrastruktury technicznej a także rzemiosło artystyczne.

Zadaniem priorytetowym będzie opracowanie programu rozwoju usług w gminie a także współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w Ciechanowie i delegaturą Wojewódzkiego Urzędu Pracy, której celem będzie pozyskiwanie środków wsparcia na aktywizację i reorientację zawodową, głównie w obszarze usług.

Działania priorytetowe w ramach celu 4:

Wykorzystywanie zasobów kulturowych dla rozwoju gminy

- pozyskiwanie, gromadzenie i upowszechnianie informacji dotyczących dziedzictwa kulturowego gminy.

Głównym zadaniem samorządu w tym zakresie będzie wspieranie inicjatyw, których celem jest opracowanie systemu pozyskiwania, gromadzenia i upowszechniania w środowisku lokalnym i regionie wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy.

- rewitalizacja terenów wokół zespołu zabytkowego Gołotczyzny poprzez wykorzystywanie ich do rozwoju funkcji turystycznych.

Priorytetowym zadaniem samorządu gminy będzie opracowanie projektu rewitalizacji Gołotczyzny wokół rozbudowywanego, zabytkowego kompleksu dworsko-parkowego oraz zespołu szkół, poprzez rozwój funkcji turystyczno-kulturowych oraz wystąpienie do samorządu województwa mazowieckiego z wnioskiem o wsparcie realizacji tego zadania ze środków Unii Europejskiej.

- wspieranie działań związanych z zagospodarowaniem na terenie gminy części pasma turystyczno-kulturowego organizowanego na obszarach powiatu ciechanowskiego i powiatu przasnyskiego oraz rozwój sieci szlaków turystycznych w gminie:

Zadaniem priorytetowym będzie wsparcie przez samorząd gminy inicjatywy wykreowania na terenie tych powiatów atrakcyjnego pasma turystyczno-kulturowego, w obrębie którego wyznaczono by szlaki turystyczne (głównie rowerowe i piesze, być może również konne), oraz rozwijane byłyby usługi turystyczno-rekreacyjne. Ważnym zadaniem w tym zakresie jest wsparcie inicjatywy realizacji, również na terenie gminy, międzynarodowego szlaku rowerowego.

- promocja dorobku Aleksandra Świetochowskiego i pozytywizmu polskiego służąca rozwojowi gminy.

Podstawowym zadaniem będzie wspieranie inicjatyw eksponujących i propagujących dorobek Aleksandra Świetochowskiego i Aleksandry Bąkowskiej, przede wszystkim stuletnie tradycje rozwoju edukacji i działalności społecznej na terenie gminy.

Działania priorytetowe w ramach celu 5:

Tworzenie warunków dla poprawy bezpieczeństwa mieszkańców, turystów oraz innych osób przebywających na terenie gminy

- usprawnienie funkcjonowania systemów informacyjnych w gminie;

Zadaniem priorytetowym w tym zakresie będzie dokonanie analizy funkcjonalności i sprawności systemów informacyjnych, służących zarządzaniu gminą w tym zarządzaniem kryzysowym i działaniom ratowniczym, a także opracowanie programu „Sońsk - bezpieczną gminą”.

- organizowanie kampanii i akcji prewencyjnych, których celem będzie informowanie i edukowanie społeczeństwa w sprawach dotyczących zagrożeń bezpieczeństwa;

Najważniejszym zadaniem w tym zakresie będzie włączenie do realizacji tego działania nauczycieli szkół, liderów stowarzyszeń lokalnych i innych organizacji a także lokalnych mediów.

- integrowanie i wspieranie działających na terenie gminy służb ratowniczych (policja, straż pożarna, służba zdrowia) oraz doskonalenie gminnego systemu reagowania kryzysowego.

Do głównych zadań w tym zakresie należy zaliczyć: utworzenie gminnego centrum zarządzania kryzysowego; organizowanie i prowadzenie cyklicznych szkoleń, treningów oraz ćwiczeń podmiotów działających w ramach gminnego systemu reagowania kryzysowego.

Działania priorytetowe w ramach celu 6:

Doskonalenie funkcjonowania administracji samorządowej oraz innych instytucji świadczących w gminie usługi publiczne

- zwiększenie skali i zakresu wykorzystywania technik informatycznych w administracji publicznej;

Głównym zadaniem w tym zakresie będzie realizowanie przez samorząd gminy programu e-rozwoj gminy.

- utworzenie gminnego centrum informacji.

Najważniejszym zadaniem w tym zakresie będzie przygotowanie projektu założeń polityki informacyjnej samorządu gminy oraz utworzenie i wspieranie działania gminnego centrum informacji.

Działania priorytetowe w ramach celu 7:

Kształtowanie pozytywnego wizerunku i wysokiej pozycji konkurencyjnej gminy

- eksponowanie współczesnych walorów gminy oraz atrakcyjna i efektywna prezentacja jego osiągnięć i możliwości;

Głównym zadaniem w tym zakresie będzie rozważenie możliwości utworzenia gazety gminnej i opracowanie atrakcyjnej strony internetowej gminy oraz wydawnictw (katalogi, informatory) a także udział w przedsięwzięciach (giełdy, targi) prezentujących możliwości gospodarcze gminy, oferty inwestycyjne itp.

- wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego w rozwoju i promocji gminy;

Działanie to obejmować będzie wspieranie przez samorząd gminy inicjatyw lokalnych i regionalnych, eksponujących jej dziedzictwo kulturowe, służących budowaniu wysokiej pozycji konkurencyjnej gminy, przede wszystkim Gołotczyzny, na Mazowszu i w kraju.

8. Instrumenty realizacji Strategii będące w dyspozycji samorządu gminy

Podstawowe instrumenty prawne

Strategia rozwoju gminy Sońsk realizowana będzie zgodnie z obowiązującym prawem krajowym i wspólnotowym. Do podstawowych krajowych aktów prawnych regulujących bezpośrednio lub wpływających pośrednio na działania samorządu gminy w tym zakresie należą:

- ustawa z dnia 08 marca 1990 r. o samorządzie gminy;
- ustawa z dnia 26 listopada 1998 r. o finansach publicznych i ustawy budżetowe;
- ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
- ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego;
- ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. prawo zamówień publicznych;
- ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o Narodowym Planie Rozwoju (ze zm.);
- ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o partnerstwie publiczno-prywatnym, która umożliwi realizację wspólnych inicjatyw sektora publicznego i prywatnego;
- ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Akty wspólnotowe:

- rozporządzenie Rady (WE) z dnia 16 maja 1994 r. dotyczące ustanowienia Funduszu Spójności;
- rozporządzenie Rady (WE) z dnia 21 czerwca 1999 r. ustanawiające ogólne przepisy w sprawie funduszy strukturalnych;

- rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 lipca 1999 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego;
- rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 lipca 1999 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego;
- rozporządzenia (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady wprowadzające ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności w nowej perspektywie finansowej UE na lata 2007-2013.

Uwarunkowania finansowe

Istotne znaczenie dla realizacji poszczególnych działań i zadań określonych w Strategii będą miały możliwości finansowe samorządu gminy Sońsk. Dotyczy to w szczególności możliwości wygenerowania przez gminę własnych środków finansowych na rozwój (inwestycje) w celu realizacji konkretnych projektów samodzielnie oraz przy zewnętrznym wsparciu finansowym. W przypadku możliwości uzyskania zewnętrznego wsparcia konieczne będą środki na wkład własny. Dopuszcza się możliwość zaciągania kredytów na wkład własny w wysokości nie przekraczającej 2,5 mln. zł. rocznie. Zakłada się, że wielkość wydatków inwestycyjnych pokrywanych z dochodów własnych samorządu gminy, łącznie z wkładem własnym w przypadku uzyskania wsparcia zewnętrznego, w pierwszym okresie realizacji Strategii tj. w latach 2008-2013, wyniesie około 10 mln. złotych. Należy oczekiwać, że powstaną warunki do zaangażowania sektora prywatnego (współfinansowanie) w realizację projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej.

Zasady wdrażania Strategii

Realizacja Strategii przebiegała będzie zgodnie z obowiązującym prawem i zakresem kompetencji samorządu gminy oraz innych podmiotów włączonych w jej operacjonalizację. Bezwzględnie przestrzegana będzie zasada racjonalności wydatkowania środków publicznych.

Wójt Gminy oraz radni podejmowali będą na forum samorządowym i rządowym działania, zmierzające do zwiększania możliwości - głównie finansowych - gminy w zakresie podejmowania działań prorozwojowych.

Organizacja wdrażania Strategii

Efektywna realizacja działań określonych w Strategii wymaga współdziałania wszystkich jednostek organizacyjnych samorządu gminy, zarówno Rady Gminy, Urzędu Gminy, jak i pozostałych jednostek podporządkowanych samorządowi gminy. Rolę koordynatora całości realizacji tych działań pełni Wójt Gminy, współdziałający bezpośrednio z Radą Gminy. Ramowy podział działań pomiędzy poszczególne jednostki organizacyjne samorządu powiatowego przedstawia poniższa tabela.

Cele operacyjne Strategii	Jednostka wiodąca	Jednostka współpracująca
1. Rozwój i doskonalenie kapitału społecznego	Samodzielne Stanowisko ds. Edukacji, Kultury i Sportu	Dyrektorzy szkół, kierownicy GIK
2. Modernizacja i rozwój infrastruktury technicznej	Referat Ochrony Środowiska, Gospodarki Komunalnej i Infrastruktury	Zakład Komunalny w Komorach Dabrownych
3. Rozwój obszarów wiejskich przy zachowaniu i pielęgnowaniu walorów środowiska przyrodniczego	Referat Ochrony Środowiska, Gospodarki Komunalnej i Infrastruktury	MODR, ARiMR
4. Wykorzystanie zasobów kulturowych dla rozwoju gminy	Samodzielne Stanowisko ds. Edukacji, Kultury i Sportu	Dyrektorzy szkół, kierownicy GIK
5. Tworzenie warunków dla poprawy bezpieczeństwa mieszkańców, turystów oraz innych osób przebywających na terenie gminy	Samodzielne Stanowisko ds. Wojskowych, Obrony Cywilnej, BHP i P.POŻ.	Komendant Posterunku Policji
6. Doskonalenie funkcjonowania administracji samorządowej oraz innych instytucji świadczących w gminie usługi publiczne	Sekretarz Gminy	Wszystkie jednostki organizacyjne gminy
7. Kształtowanie pozytywnego wizerunku i wysokiej	Sekretarz Gminy	Wszystkie jednostki organizacyjne gminy

pozycji konkurencyjnej gminy		
---------------------------------	--	--

9. Zewnętrzne instrumenty wsparcia realizacji Strategii

W latach 2007-2013 głównym instrumentem określającym warunki zewnętrznego wsparcia realizacji Strategii będzie **Regionalny Program Operacyjny (RPO) Województwa Mazowieckiego**. Program będzie określał realizację w latach 2007-2013 celów Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020. Realizacja RPO WM ma się przyczynić do **zwiększenia konkurencyjności regionu** - w tym również gminy Sońsk - **oraz zwiększenia spójności społecznej, gospodarczej a także przestrzennej województwa mazowieckiego**. Program będzie zarządzany przez samorząd województwa mazowieckiego, a źródłem jego finansowania będzie Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.

RPO Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013 określa szczegółowo rodzaje i zakresy przedsięwzięć realizowanych w ramach następujących priorytetów:

Priorytet I. Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu

Celem głównym jest poprawa konkurencyjności Mazowsza poprzez tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i wsparcie rozwoju przedsiębiorczości

Priorytet II Przyspieszenie e-Rozwoju Mazowsza

Celem głównym jest rozwój społeczeństwa informacyjnego poprzez wsparcie przedsięwzięć wynikających ze Strategii e-Rozwoju Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013

Priorytet III Regionalny system transportowy

Celem głównym jest poprawa spójności komunikacyjnej i przestrzennej województwa mazowieckiego oraz wspomaganie dyfuzji procesów rozwojowych z głównego ośrodka regionu – Warszawy oraz z ośrodków subregionalnych na pozostałe obszary województwa

Priorytet IV Środowisko, zapobieganie zagrożeniom i energetyka

Celem głównym jest poprawa stanu środowiska naturalnego województwa mazowieckiego

Priorytet V Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu

Celem głównym jest wykorzystanie potencjału endogenicznego miast dla aktywizacji społeczno-gospodarczej regionu

Priorytet VI Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji

Celem głównym jest wzrost znaczenia turystyki jako czynnika stymulującego rozwój społeczno-gospodarczy regionu

Priorytet VII Tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego

Celem głównym jest poprawa dostępności i jakości infrastruktury o charakterze społecznym (ochrona zdrowia, opieka społeczna, edukacja)

Priorytet VIII Pomoc techniczna

Wsparcie instytucji zaangażowanych w procesy programowania, wdrażania i zarządzania RPO WM 2007-2013.

W latach 2007-2013 na realizację RPO samorząd województwa mazowieckiego będzie miał do dyspozycji prawie 1,8 mld. euro, najwięcej na wsparcie działań w ramach priorytetu I (25,6 %) oraz priorytetu III (22,5%).

Zakłada się, że w pierwszym okresie realizacji Strategii, tj. do roku 2013, ważnym instrumentem zewnętrznego wsparcia będzie **Samorządowy Instrument Wsparcia Rozwoju Mazowsza**, uruchamiany corocznie przez Sejmik Województwa Mazowieckiego. Obejmuje on następujące komponenty:

- A) Mazowiecki Instrument Wsparcia Rozwoju Powiatowej Infrastruktury Drogowej;
- B) Mazowiecki Instrument Wsparcia Modernizacji Placówek Oświatowych na Terenach Wiejskich;
- X) Mazowiecki Instrument Wsparcia Wyrównywania Rozwoju Obszarów Wiejskich;
- Δ) Mazowiecki Instrument Wsparcia Rozwoju Infrastruktury Sportowej;
- E) Mazowiecki Instrument Wsparcia Budowy Sieci Wodociągowej i Kanalizacyjnej;
- Φ) Mazowiecki Instrument Wsparcia Budowy Zbiorników Małej Retencji na Terenie Województwa Mazowieckiego.
- J) Mazowiecki Instrument Wsparcia Działań Rozwojowych.

Celem tego instrumentu jest wsparcie gmin i powiatów województwa mazowieckiego, które posiadają niewystarczający potencjał infrastruktury technicznej oraz ograniczone szanse pozyskiwania środków z różnych programów

pomocowych na infrastrukturę. W roku 2008 gmina skorzystała pośrednio z tego instrumentu, ponieważ rozpoczęto przebudowę na terenie gminy drogi powiatowej na odcinku Ciechanów-Sońsk-Gąsocin.

6. Monitorowanie realizacji Strategii

Istotnym warunkiem efektywności realizacji Strategii jest opracowanie systemu jej monitorowania. W celu usprawnienia metodyczno-organizacyjnego funkcjonowania tego systemu, i nadania mu waloru spójności z podobnymi działaniami realizowanymi w powiecie i województwie, należy przyjąć następujące założenia:

- Proces monitorowania Strategii jest procesem ciągłym, składającym się z trzech faz: monitoringu stanu, działań i realizacji celów.
- Podstawą ewaluacji Strategii jest diagnoza stanu gminy (obejmująca sytuację społeczno-gospodarczą) oraz ocena stopnia realizacji celów Strategii;
- Analizy statystyczne gminy wykonywane będą w ujęciu statyczno-dynamicznym według opracowanego zestawu wskaźników, przyjmując za punkt odniesienia dane z końca 2005 roku;
- Zakłada się modyfikacje przyjętej listy wskaźników, w miarę możliwości pozyskiwania nowych informacji ze statystyki publicznej lub z innych źródeł;
- Efekty monitoringu w postaci zbiorczego raportu z ewaluacji pośredniej Strategii co dwa lata przedkładane będą, po akceptacji Zarządu Powiatu, pod debatę Rady Powiatu;
- Ocena realizacji celów strategicznych dokonywana będzie co cztery lata; Ocena realizacji celów strategicznych gminy powiązana będzie z monitorowaniem realizacji „Strategii rozwoju powiatu ciechanowskiego” oraz „Strategii rozwoju województwa mazowieckiego” w odniesieniu do problemów gminy.

Mierniki celów operacyjnych strategii

Postęp w realizacji działań i osiągnięcie celów operacyjnych *Strategii* będą analizowane za pomocą następujących mierników:

- zmiany jakościowe zasobów pracy;
- zmiany w strukturze zatrudnienia;
- poziom i dynamika zatrudnienia;
- saldo migracji;
- ilość nowo utworzonych miejsc pracy;
- poziom modernizacji dróg powiatowych i innych elementów infrastruktury technicznej;
- efektywność ochrony środowiska i wzrost poziomu lesistości;
- efektywność gospodarki wodnej;
- poziom bezpieczeństwa obywateli;
- zmiany w strukturze rolnictwa;
- rozwój bazy przetwórczej;
- rozwój usług pozarolniczych;
- rozwój i aktywność instytucji kultury;
- rozwój bazy turystycznej i rekreacyjnej;
- efektywność pozyskiwania zewnętrznych środków pomocowych;
- efektywność współdziałania z partnerami samorządowymi (gmin, powiatów i województwa) oraz z innymi organizacjami i instytucjami.

Załączniki

Wykaz załączników:

1. Charakterystyka gminy Sońsk na tle regionu i kraju w roku 2005
2. Wykaz krajowych dokumentów strategicznych
3. Wskaźniki monitorowania sytuacji społeczno-gospodarczej gminy

Mapy problemowe – gmina Sońsk i powiat ciechanowski w województwie mazowieckim *

1. Obszary polityki przestrzennej.
2. Wojewódzki program rozwoju regionalnego – transport.
3. Rozwój systemów energetycznych.
4. Ochrona walorów przyrodniczych.
5. Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej.
6. Ochrona wartości kulturowych.
7. Zasoby wód.

* Źródło – mapy z Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego wykonane przez Mazowieckie Biuro Planowania Przestrzennego i RR

Załącznik Nr 1

Charakterystyka gminy Sońsk na tle kraju i województwa w roku 2005

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Kraj	Województwo mazowieckie	Gmina
Liczba ludności	tys. osób	38174.000	5157,729	8056*
Przeciętna długość życia:				
mężczyźni	lata	70,8	71,1	.
kobiety	lata	79,4	80,2	.
Przyrost naturalny na 1000 ludności	‰	-0,1	-0,34	0,1
Saldo migracji na 1000 ludności	osoba	-0,3	2,94	.
Pracujący ogółem	tys. osób	12576,281	1291,605	5,3
w tym w: sektorze przemysłowym i budownictwie	tys. osób	3513,294	342,750	.
usługach rynkowych	tys. osób	2710,9	617,231	.
usługach nierynkowych	tys. osób	2172,1	323,144	.
Stopa bezrobocia rejestrowanego	%	17,6	13,8	15,8
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto	zł	2360,62	3227,04	.
Zasoby mieszkaniowe	ilość mieszkań w tys.	12776,1	1875,507	2,145
Wydatki budżetów gmin na 1 mieszkańca	w zł		1857,33	1.559,35
w tym inwestycyjne	w zł		408,02	91,68
Wydatki budżetów gmin na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca	w zł		427,367	860,47
Wydatki budżetów gmin na	w zł		145,521	204,73

Strategia rozwoju gminy Sońsk do roku 2020

pomoc społeczną na 1 mieszkańca				
Wydatki budżetów gmin na kulturę i ochronę zabytków na 1 mieszkańca	w zł		24,244	26,69
Miejsca noclegowe w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania		569896	37040	.
Udzielone noclegi w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania	w tys.	48618,4	4280,7	.
Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON		3615621	601721	300
w tym: spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego		54336	19104	.
Drogi publiczne o twardej nawierzchni :	km	253781	29567	253,9
gminne	km	-	-	183,0
powiatowe	km	-	-	70,9
wojewódzkie	km	-	2970	-
krajowe	km	18254	2364	-
Całkowita emisja zanieczyszczeń do powietrza:				
pyłowych	t	110500	11250	.
gazowych (bez CO ₂)	t	2007300	2171124	.
w tym: dwutlenku siarki	t	855500	145703	.
Ludność gmin korzystająca z oczyszczalni ścieków w %	%	85,2	66,1	9,62
Ludność wsi korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ogólnej liczby ludności wsi	%		12,7	9,62
Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczone w % ścieków wymagających oczyszczenia	%	91,2	71,5	.
Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w % powierzchni ogólnej	%	32,5	29,6	3,0
Wydatki inwestycyjne na ochronę środowiska	mln zł	5986,5	856,908	.

* Dane z 30.06.2008 r.
. brak danych

Załącznik Nr 2

Wykaz krajowych dokumentów strategicznych

- I. Narodowa Strategia Spójności (Narodowa Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013)** została zaakceptowana przez Komisję Europejską w maju 2007. NSS (NSRO) to dokument strategiczny określający priorytety i obszary wykorzystania oraz system wdrażania funduszy unijnych: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) oraz Funduszu Spójności w ramach budżetu Wspólnoty na lata 2007- 2013. Cele NSS będą realizowane za pomocą Programów Operacyjnych (PO) zarządzanych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO) zarządzanych przez Zarządy poszczególnych województw i projektów współfinansowanych ze strony instrumentów strukturalnych, tj:
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko – EFRR, FS
 - Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka - EFRR
 - Program Operacyjny Kapitał Ludzki - EFS
 - 16 Regionalnych Programów Operacyjnych -EFRR
 - Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej - EFRR
 - Program Operacyjny Pomoc Techniczna - EFRR
 - Program Operacyjny Europejskiej Współpracy Terytorialnej - EFRR
- II. Strategia Rozwoju Kraju na lata 2007 -2015 (SRK)** została przyjęta przez Radę Ministrów 29 listopada 2006 r.

Jest podstawowym dokumentem strategicznym określającym cele i priorytety polityki rozwoju w perspektywie najbliższych lat oraz warunki, które powinny ten rozwój zapewnić. Strategia Rozwoju Kraju jest nadrzędnym, wieloletnim dokumentem strategicznym rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, stanowiącym punkt odniesienia zarówno dla innych strategii i programów rządowych, jak i opracowywanych przez jednostki samorządu terytorialnego.

III. Koncepcja Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju (KPPZK) jest nadal obowiązującym krajowym dokumentem planistycznym, określającym politykę państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju. Od października 2006 r. trwają prace nad nową koncepcją przestrzennego zagospodarowania kraju, zgodnie z zaproponowanym przez Ministra Rozwoju Regionalnego harmonogramem.

IV. Strategie i programy sektorowe

Poza scharakteryzowanymi powyżej najważniejszymi dokumentami krajowymi, kształtującymi ramy polityki regionalnej, wymienić należy istniejące strategie i programy sektorowe

- Krajowy Program Reform na lata 2005-2008,
- Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013,
- Krajowa Strategia Zatrudnienia na lata 2007-2013,
- Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski,
- Założenia polityki naukowej, naukowo-technicznej i innowacyjnej państwa na lata 2007-2020,
- Strategia Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego na lata 2007-2013,
- Program polityki w zakresie pomocy publicznej na lata 2007-2010,
- Strategia Rozwoju Turystyki w latach 2007-2013,
- Strategia Rozwoju Edukacji na lata 2007-2013,
- Strategia Rozwoju Ochrony Zdrowia w Polsce na lata 2007-2013,
- Program wykonawczy do II polityki ekologicznej państwa na lata 2002-2010,
- Polityka ekologiczna państwa na lata 2003-2006 (z uwzględnieniem perspektywy 2007-2010),
- Krajowy Plan Strategiczny Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013,
- Polityka Transportowa Państwa na lata 2006-2025,
- Strategia Rozwoju Transportu na lata 2007-2013,
- Program Konwergencji – aktualizacja 2005 na lata 2006-2008,

- Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2007-2013,
- Strategia Rozwoju Rybołówstwa na lata 2007-2013,
- Polityka Energetyczna Polski do 2025 r.,
- Strategia Rozwoju Nauki w Polsce do 2013r.,
- Strategia kierunkowa rozwoju informatyzacji Polski do roku 2013,
- Długofalowa Strategia Rozwoju Regionalnego Kraju; wiedza-różnorodność - równowaga,
- Strategia Rozwoju Miasta Stołecznego Warszawy do 2020 roku.

Wskaźniki monitorowania

Lp.	Zmienna/Wskaźnik	Jednostka miary	Przekrój terytorialny (NUTS)	Źródło
1	2	3	4	5
GOSPODARKA				
1.	Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w tym: - z udziałem kapitału zagranicznego - w sektorze prywatnym - liczba MSP	liczby bezwzględne	województwo powiat gmina	GUS, US
2.	Pracujący (stan w dniu 31.XII): - ogółem - rok poprzedni=100 - pracujący w sektorze prywatnym: - razem - rok poprzedni=100 - pracujący w sektorze MSP: - na 10 tys. ludności - rok poprzedni=100 - pracujący według sektorów ekonomicznych - województwo =100 - rok poprzedni=100	liczby bezwzględne %	województwo powiat gmina	GUS, US
SPOŁECZEŃSTWO				
3.	Ludność - liczba ludności ogółem - liczba i udział ludności według płci i ekonomicznych grup wieku - przyrost naturalny - przyrost rzeczywisty ludności	liczby bezwzględne % %	województwo powiat gmina	GUS, US

Strategia rozwoju gminy Sońsk do roku 2020

4.	Wskaźnik zatrudnienia - wg grup wieku - wg płci	%	województwo powiat gmina	GUS, US
5.	Liczba i stopa bezrobocia rejestrowanego, w tym: - ogółem - na wsi - wg płci i wieku - poziomu wykształcenia	liczby bezwzględne %	województwo powiat gmina	WUP
6.	Udział w ogóle bezrobotnych: - bezrobotnych bez prawa do zasiłku - długotrwale bezrobotnych - bezrobotnych w wieku do 25 lat i powyżej 50 roku życia - osób w okresie do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki - osób niepełnosprawnych	%	województwo powiat gmina	WUP
7.	Nominalne dochody w sektorze gospodarstw domowych (ceny bieżące) na 1 mieszkańca: - przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto - dochody rozporządzalne i dochody do dyspozycji brutto	zł	województwo powiat gmina	GUS, US
8.	Mieszkania - przeciętna wielkość mieszkania - liczba mieszkań ogółem i na 1000 ludności - liczba osób przypadająca na 1 mieszkania - powierzchnia użytkowa mieszkań /osobę - mieszkania oddane do użytkowania - mieszkania wyposażone w instalację wodociągową, sanitarną, gazową	liczby bezwzględne m ² %	województwo powiat gmina	GUS
9.	Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym: - zamieszkałe na wsi	liczby bezwzględne %	województwo powiat gmina	GUS MEiN

Strategia rozwoju gminy Sońsk do roku 2020

10.	Liczba szkół według poziomu kształcenia	liczby bezwzględne	województwo powiat gmina	GUS MEiN
11.	Liczba uczniów: - ogółem - na 10000 mieszkańców - otrzymujący stypendia:	liczby bezwzględne %	województwo podregion powiat gmina	GUS, MEiN, Dep. Edukacji Publicznej i Sportu UM, Kuratorium Oświaty
12.	Komputery, w tym z dostępem do internetu, w szkołach według poziomu kształcenia (szkoły podstawowe i gimnazja) Pracownie komputerowe	liczby bezwzględne % %	województwo powiat gmina	GUS, MEiN, Dep. Edukacji Publicznej i Sportu UM, Kuratorium Oświaty
13.	Wydatki budżetowe jednostek samorządu terytorialnego (województw, powiatów, gmin): - na inwestycję w oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca - na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca	zł	województwo powiat gmina	GUS, US
1	2	3	4	5
14.	Instytucje kultury: - biblioteki: - ogółem - liczba ludności przypadająca na 1 placówkę - muzea - ogółem - liczba zwiedzających - domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice - ogółem - liczba imprez, zespoły artystyczne	liczby bezwzględne	województwo powiat gmina	GUS
15.	Wystawy, imprezy (międzynarodowe, regionalne, powiatowe, gminne) promujące region, powiat, gminę	liczby bezwzględne	województwo powiat gmina	Urząd Marszałkowski WM, Związek Gmin i Powiatów
16.	W zakresie infrastruktury ochrony zdrowia: - liczba zakładów opieki zdrowotnej, zakładów	liczby bezwzględne	województwo powiat gmina	GUS, US, Dep. Zdrowia i Polityki Społecznej UM, Mazowieckie

Strategia rozwoju gminy Sońsk do roku 2020

	opiekuńczo –leczniczych i hospicjów, w tym na 1000 mieszkańców zdrowotnej , w tym na 10 tys. ludności - liczba lekarzy (lekarzy stomatologów), pielęgniarek i położnych , w tym na 10 tys. ludności			Centrum Zdrowia Publicznego , NFZ
17.	Wypadki drogowe i ofiary wypadków : - liczba wypadków drogowych - ofiary ranne - ofiary śmiertelne	liczby bezwzględne	województwo powiat gmina	GUS, Powiatowa Komenda Policji, Komenda Wojewódzka Policji
18.	Przestępstwa stwierdzone: - liczba przestępstw - struktura przestępstw stwierdzonych - wskaźnik wykrywalności i sprawców przestępstw	liczby bezwzględne %	województwo powiat gmina	GUS, Powiatowa Komenda Policji, Komenda Wojewódzka Policji
TERYTORIUM				
19.	Sieć osadnicza: - gęstość zaludnienia gmin, sołectw	liczby bezwzględne %	województwo powiat gmina	GUS, US
20.	Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych ludności na pobyt stały na 1000 ludności: - ogółem - na wsi	liczby bezwzględne %	województwo powiat gmina	GUS, US
21.	Drogi publiczne o twardej nawierzchni: - długość sieci drogowej , w tym dróg eksportowych i autostrad - gęstość dróg (na 100 km ²)	km km/ 100 km ²	województwo powiat gmina	GUS
22.	Stopień realizacji układów	%	województwo powiat gmina	GDDKiA, UM Woj. Mazow.

Strategia rozwoju gminy Sońsk do roku 2020

23.	Całkowita emisja zanieczyszczenie powietrza , wód i gleby - pyłowych, - rok poprzedni =100 - dwutlenek siarki (bez CO ²) - rok poprzedni=100 - tlenków azotu - rok poprzedni =100	t / km ² t / km ² % t / km ² % t / km ² %	województwo powiat gmina	Min. Środowiska, Krajowe Centrum Inwentaryzacji Emisji
24.	Ludność: - obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków - korzystająca z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej,	%	województwo powiat gmina	GUS
25.	Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczania	%	województwo powiat gmina	GUS
26.	Odpady komunalne - ogółem - zebrane na 1 mieszkańca - udział odpadów poddanych odzyskowi w ogólnej ilości odpadów - udział odpadów wyselekcjonowanych w ogólnej ilości odpadów komunalnych zebranych - stanowiska komunalne i kompostownie	liczby bezwzględne tony kg %	województwo powiat gmina	GUS
27.	Lesistość - powierzchnia zasobów i gruntów leśnych - wskaźnik lesistości	ha %	województwo powiat	GUS
28.	Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona i pomniki przyrody ogółem - według rodzajów (% pow. ogółem)	ha %	województwo powiat gmina	GUS

Strategia rozwoju gminy Sońsk do roku 2020

29.	Powierzchnie poddane rekultywacji	ha	województwo powiat gmina	Dep. Ochrony Środowiska UM
30.	Stopień pokrycia JST miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego	%	województwo powiat gmina	Urząd Marszałkowski WM
31.	Powierzchnia oferowanych terenów przeznaczonych i przygotowanych pod inwestycje	ha	województwo powiat gmina	Urząd Marszałkowski WM
32.	Liczba zawartych przez JST porozumień, stowarzyszeń i związków - Liczba zarejestrowanych porozumień o współpracy pomiędzy animatorami rozwoju regionalnego	liczby bezwzględne	województwo powiat gmina	Urząd Marszałkowski WM, Związki Powiatów i Gmin